

Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi – toimenpideohjelma 2017–2021

Loppuraportti

Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2022:4

Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi – toimenpideohjelma 2017–2021

Loppuraportti

Irja Vesanen-Nikitin, Mikael Åkermarck, Sakari Jarva, Roosa Patrakka (LVM), Taina Saarinen, Tiina Aaltonen (Liikenne- ja viestintävirasto), Jan Juslén, Minna Kostamo-Rönkä (Väylävirasto) ja Sari Hartonen (Ilmatieteen laitos)

Liikenne- ja viestintäministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Liikenne- ja viestintäministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-243-750-1

ISSN pdf: 1795-4045

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi – toimenpideohjelma 2017–2021

Loppuraportti

Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 2022:4

Julkaisija Liikenne- ja viestintäministeriö

Tekijä/t Irja Vesanen-Nikitin, Mikael Åkermarck, Sakari Jarva, Roosa Patrakka (LVM), Taina Saarinen, Tiina Aaltonen (Liikenne- ja viestintävirasto), Jan Juslén, Minna Kostamo-Rönkä (Väylävirasto) ja Sari Hartonen (Ilmatieteen laitos)

Kieli suomi

Sivumäärä

41

Tiivistelmä

Ministeriö julkaisi toukokuussa 2017 hallinnonalalleen toimenpideohjelman ”Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi. Toimenpideohjelma 2017–2021”. Ohjelmaa ovat toteuttaneet ministeriön lisäksi Liikenne- ja viestintävirasto, Väylävirasto ja Ilmatieteen laitos. Toimenpideohjelma oli suunnattu pääasiassa liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalle, mutta se toimi ohjenuorana ja mallina myös muille tahoille. Ohjelman avulla lisättiin liikenteen ja viestinnän palvelujen käytettävyyttä, ja parannettiin tietoisuutta esteettömyyden merkityksestä.

Toimenpideohjelma jakautui viiteen tarkempaan osakokonaisuuteen sisältäen yhteensä 20 erilaista toimenpidettä. Yhtenä keskeisenä toimenpiteenä oli lainsäädännön selkeyttäminen ja ohjeistuksien päivittäminen. Esteettömyystietojen määrittelyä, saatavuutta ja liikkumispalvelujen tuottajien tietoisuutta parannettiin. Liikenteen ja viestinnän hallinnonalan virastojen tulee lisäksi jatkossa tarjota tietoa vaihtoehtoisista palveluista niille, jotka eivät pysty käyttämään sähköisiä palveluja ja ovat näin vaarassa syrjäytyä.

Toimenpideohjelman aikana virastot ovat panostaneet tietoisuuden lisäämiseen esteettömyydestä sekä digitaalisten palvelujen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Traficom in julkaisemissa tutkimuksissa on selvitetty keinoja, joilla esimerkiksi automaattisten ajoneuvojen ja älykkäiden liikennepalveluiden avulla voidaan parantaa iäkkäiden ja toimintarajoitteisten henkilöiden edellytyksiä käyttää digitaalisia liikenteen palveluja.

Toimenpideohjelmasta tehtiin vuonna 2020 väliraportti, joka sisälsi katsauksen siihen, miten toimenpideohjelman toteuttaminen oli edennyt vuosien 2017 ja 2019 välillä. Lisäksi väliraportissa arvioitiin, mitä mahdollisia haasteita tai muutostarpeita ohjelmassa ja sen tavoitteissa oli ilmennyt.

Asiasanat esteettömyys, digitalisaatio, toimenpiteet, palvelut, toimenpideohjelman tavoitteet, Design for All

ISBN PDF 978-952-243-750-1

ISSN PDF 1795-4045

Asianumero VN/12562/2019

Hankenumero LVM020:00/2017

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-750-1>

Digitala transport- och kommunikationstjänster görs tillgängliga Åtgärdsprogram 2017–2021

Kommunikationsministeriets publikationer 2022:4

Utgivare Kommunikationsministeriet

Författare Irja Vesanen-Nikitin, Mikael Åkermarck, Sakari Jarva, Roosa Patrakka (Kommunikationsministeriet), Taina Saarinen, Tiina Aaltonen (Transport- och kommunikationsverket), Jan Juslén, Minna Kostamo-Rönkä (Trafikledsverket) och Sari Hartonen (Meteorologiska Institutet)

Språk finska **Sidantal** 41

Referat

Ministeriet publicerade i maj 2017 åtgärdsprogrammet "Digitala transport- och kommunikationstjänster görs tillgängliga. Åtgärdsprogram 2017–2021". Programmet har genomförts av ministeriet, Transport- och kommunikationsverket, Trafikledsverket och Meteorologiska institutet. Åtgärdsprogrammet var huvudsakligen riktat till kommunikationsministeriets förvaltningsområde, men det fungerade som rättesöre och modell också för andra parter. Med hjälp av programmet har transport- och kommunikationstjänsternas användbarhet utökats och medvetenheten om betydelsen av tillgänglighet förbättrats.

Åtgärdsprogrammet var indelat i fem delhelheter som omfattande sammanlagt 20 olika åtgärder. En viktig åtgärd var att göra lagstiftningen tydligare och uppdatera anvisningarna. Definitionerna på och tillgången till tillgänglighetsinformation förbättrades också och man ökade medvetenheten hos producenterna av mobilitetstjänster. Ämbetsverken på kommunikationens förvaltningsområde bör dessutom i fortsättningen erbjuda information om alternativa tjänster till dem som inte kan använda elektroniska tjänster och därmed riskerar att marginaliseras.

Under åtgärdsprogrammet har ämbetsverken satsat på att öka medvetenheten om tillgänglighet och på forskning om och utveckling av digitala tjänster. I undersökningar som Transport- och kommunikationsverket har publicerat har man utrett metoder för att till exempel med hjälp av automatiserade fordon och intelligenta transporttjänster förbättra äldre och funktionshindrade personers förutsättningar att använda digitala transporttjänster.

År 2020 utarbetades en halvtidsrapport om åtgärdsprogrammet. I rapporten ingick en översikt över hur genomförandet av åtgärdsprogrammet hade framskridit mellan åren 2017 och 2019. I halvtidsrapporten hade man dessutom utrett om det fanns några eventuella utmaningar eller ändringsbehov i programmet och dess mål.

Nyckelord tillgänglighet, digitalisation, åtgärder, tjänster, åtgärdsprogrammets prioriteringar, Design for All

ISBN PDF 978-952-243-750-1

Ärendenummer VN/12562/2019

ISSN PDF 1795-4045

Projektnummer LVM020:00/2017

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-750-1>

Making digital transport and communications services accessible Action programme 2017-2021

Publications of the Ministry of Transport and Communications 2022:4

Publisher	Ministry of Transport and Communications		
Author(s)	Irja Vesanen-Nikitin, Mikael Åkermarck, Sakari Jarva, Roosa Patrakka (Ministry of Transport and Communications), Taina Saarinen, Tiina Aaltonen (Finnish Transport and Communications Agency), Jan Juslén, Minna Kostamo-Rönkä (Finnish Transport Infrastructure Agency) and Sari Hartonen (Finnish Meteorological Institute)		
Language	Finnish	Pages	41

Abstract

In May 2017, the Ministry of Transport and Communications published an action plan addressed to its administrative branch "Making Digital Transport and Communication Services Accessible. Action Plan 2017–2021". The Plan has been implemented by the Ministry and Transport and Communications, the Transport and Communications Agency Traficom, the Transport Infrastructure Agency and the Finnish Meteorological Institute. It was primarily intended for the Ministry's administrative branch, but provided guidelines for other stakeholders too. The Plan was used to improve the accessibility of transport and communications services and to increase the awareness of the importance of accessibility.

The Action Plan was divided into five sections and included a total of 20 measures. One of the primary goals was to clarify the legislation and to update the instructions. The definition and availability of accessibility information as well as awareness of these matters among mobility service providers were improved. In future, the government agencies in the administrative branch of the Ministry of Transport and Communications should provide information about the alternative services for those not able to use e-services and thus at risk of social exclusion.

During the term of the Action Plan, the agencies focused on awareness raising of accessibility and on research and development activities related to digital services. Studies by Traficom explored ways to provide better opportunities for the elderly and people with reduced mobility to use digital transport services by means of automated vehicles and intelligent transport services.

In 2020, an interim report was issued on the Action Plan including a review on how the Plan had been implemented in 2017–2019. The report also assessed the possible challenges or needs to make changes in the Plan and its aims.

Keywords accessible services, digitalisation, actions, services, priorities for the programme, Design for All

ISBN PDF 978-952-243-750-1

Reference number VN/12562/2019

ISSN PDF 1795-4045

Project number LVM020:00/2017

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-750-1>

Sisältö

1	Johdanto/tausta	7
2	Seurannasta ja sidosryhmätilaisuuksista	9
3	Toimenpideohjelman toteutumisesta	11
3.1	Esteettömyys huomioon liikenteen ja viestinnän hallinonalan jokapäiväisessä työssä	11
3.2	Selkeytetään lainsäädäntöä ja päivitetään ohjeistusta	15
3.3	Parannetaan esteettömyystietojen määrittelyä, saatavuutta ja liikkumispalvelujen tuottajien tietoisuutta	17
3.4	Helpotetaan niiden henkilöiden arkea, jotka eivät vielä pysty käyttämään sähköisiä palveluja ja ovat vaarassa syrjäytyä tarjoamalla virastojen toimesta tietoa vaihtoehtoisista palveluista	21
3.5	Suunnataan virastojen tutkimusta sähköisten palvelujen ja uusien mediapalvelujen helppokäyttöisyyden ja esteettömyyden edistämiseen, sekä uusien, entistä helppokäyttöisempien, palvelujen kehittämiseen ja kokeiluihin esineiden internetin ja robotisaation avulla	23
4	Johtopäätökset ja jatkosuunnitelmat	25
4.1	Johtopäätökset	25
4.2	Jatkosuunnitelmat	26
	Liite Toimenpideohjelman 20 toimenpidettä	29

1 Johdanto/tausta

Liikenne- ja viestintäministeriö julkaisi toukokuussa 2017 toimenpideohjelman ”Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi -toimenpideohjelma 2017–2021”. Toimenpideohjelmassa oli asetettu mainitulle neljän vuoden ajanjaksolle erilaisia toimia, joita liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla tuli toteuttaa liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden esteettömyyden edistämiseksi. Ohjelmassa toimenpiteiden toteuttajiksi nimettiin Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi, Liikennevirasto, Viestintävirasto, Ilmatieteen laitos sekä liikenne- ja viestintäministeriö. Koska vuoden 2019 alussa toteutettiin liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan virastouudistus, toimenpideohjelmaa toteuttivat nyt ministeriön lisäksi Liikenne- ja viestintävirasto, Väylävirasto ja Ilmatieteen laitos.

Toimenpideohjelman keskeiset tavoitteet olivat seuraavat: 1. Kaikille suunnitellun periaatteen eli Design for All periaatteen (DfA-periaate) ja valtavirtaistamisen toteutuminen liikenteen ja viestinnän hallinnonalalla, 2. Syrjäytymisen ehkäiseminen liikenteen ja viestinnän palveluissa ja 3. Palvelujen monikanavaisuuden ja teknologianeutraalisuuden edistäminen. Ohjelma kattoi sekä liikenteen että viestinnän digitaaliset palvelut, ja sisälsi sekä kertaluontoisia toimenpiteitä että jatkuvaa kehittämistyötä.

Toimenpideohjelma oli jaettu viiteen tarkemman tason osakokonaisuuteen sisältäen yhteensä 20 erilaista toimenpidettä. Toimenpidekokonaisuudet olivat: 1. Esteettömyyden huomioon ottaminen liikenteen ja viestinnän hallinnonalalla sen jokapäiväisessä työssä; 2. Lainsäädännön selkeyttäminen ja ohjeistuksen päivitys; 3. Esteettömyystietojen määrittely ja saatavuuden parantaminen sekä liikkumispalvelujen tuottajien tietoisuuden lisääminen; 4. Niiden henkilöiden arjen helpottaminen, jotka eivät vielä pysty käyttämään sähköisiä palveluja ja ovat vaarassa syrjäytyä sekä 5. Virastojen tutkimuksen suuntaaminen sähköisten palvelujen ja uusien mediapalvelujen helppokäyttöisyyden ja esteettömyyden edistämiseen sekä uusien, entistä helppokäyttöisempien, palvelujen kehittämiseen ja kokeiluihin esineiden internetin ja robotisaation avulla.

Tarkempi luettelo ohjelman 20 eri toimenpiteestä, ja niiden toteutumisesta sisältyy tämän raportin liitteenä olevaan taulukkoon.

Tästä ohjelmasta tehdyssä väliraportissa todettiin yleisesti, että on tärkeää huomata, että liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden esteettömyys on monisyinen teema, joka kytkeytyy erittäin tiiviisti kaikkeen esteettömyyteen liittyvään toimintaan. Vaikka

toimenpideohjelmassa keskityttiin erityisesti liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden esteettömyyden edistämiseen, oli linkki vääjäämätön myös muuhun esteettömyystyöhön (esim. matkustajanoikeudet, infrastruktuurin esteettömyys). Näin ollen tässä raportissa viitataan myös toimiin, jotka eivät rajoitu yksinomaan digitaalisen esteettömyyden edistämiseen.

Väliraportissa kerrottiin, että toimenpiteiden toteuttaminen oli siihen mennessä edennyt pääosin hyvin. Moni toimenpide, kuten kaikki ohjelmassa määritetyt tutkimushankkeet, oli jo toteutettu kokonaisuudessaan, ja käytännössä kaikkia toimenpidekokonaisuuksia oli edistetty vähintään jossain määrin. Toimenpiteiden kautta aikaansaatuja hyviä havaintoja hyödynnettiin jo nyt osana hallinnonalan jokapäiväistä työtä. Ministeriön osalta toimenpideohjelman jalkauttaminen oli näkynyt erityisesti lainsäädännön valmistelussa.

Haasteita oli ilmennyt eräiden yksittäisten toimenpiteiden toteuttamisessa. Erityisesti digitaalisen esteettömyyden hyötykustannusvaikutuksia koskevan arviointimenetelmän kehittämistä pidettiin vaikeana tehtävänä. Laajemmista toimenpidekokonaisuuksista kenties haastavimpana pidettiin tavoitetta helpottaa niiden henkilöiden arkea, jotka eivät vielä pysty käyttämään sähköisiä palveluja. Tämän tavoitteen toteuttaminen on ollut hankalaa siksi, että hallinnonalan rooli on yleisesti ollut uusien mahdollisimman hyvin kaikille soveltuvien palvelujen kehittäminen eikä niinkään tukitoimien tarjoaminen.

Haasteita toimenpideohjelman toteutuksessa oli virastojen osalta ilmennyt myös siten, että ohjelmassa on mukana toimenpiteitä, joiden toteuttamiseen virastot katsovat pystyvänsä vaikuttamaan vain välillisesti.

Väliraportissa todettiin lisäksi, että ohjelman toimenpiteet MaaS-palvelujen esteettömyyden edistämiseksi eivät riitä. Tällä hetkellä yhteiskunnassa ei kerätä tietoa koko oletetun matkaketjun esteettömyydestä, kuten esimerkiksi siitä, miten esteettömiä terminaalit ja pysäkit käytännössä ovat. Tällaista tietoa on saatavissa vain rautatieliikenteestä. Muutoksen katsottiin kuitenkin edellyttävän aluksi laajaa selvitystyötä, jossa tulisi arvioida muun muassa sitä, onko taustaltaan erilaisille toimijoille mahdollista asettaa velvollisuutta kerätä tietoja ja mitä kaikkia tietoja käytännössä tarvittaisiin sekä minkälaisia kustannusvaikutuksia tiedonkeruulla olisi.

2 Seurannasta ja sidosryhmätilaisuuksista

Toimenpideohjelmaa valmisteltaessa ja toimenpiteitä harkittaessa pyrittiin ottamaan huomioon toimien konkreettisuus ja mahdollisuus toteuttaa ne jo toimenpideohjelman aikana. Mukaan valituilla toimenpiteillä arvioitiin myös olevan suuri vaikuttavuus digitaalisen esteettömyyden edistämistyössä.

Ministeriön ja virastojen edustajista koostuva epävirallinen työryhmä on seurannut toimenpideohjelman toteuttamista. Työryhmään on kuulunut liikenne- ja viestintäministeriön sekä ministeriön hallinnonalan virastojen ja laitosten edustajia. Edellä mainittu työryhmä päätti asettaa työlleen myös tarkemmat, yleiseen tulosohjaukseen liittyvät tavoitteet vuodelle 2018. Valitut toimenpiteet olivat: 1. Selvityksen laatiminen virastojen yhteistyönä asiakastytyväisyystutkimusten ja -tilastointimenetelmien kehittämiseksi; 2. Työn käynnistäminen verkkosivustojen kehittämiseksi esteettömiksi saavutettavuusdirektiivin aikataulujen ja vaatimusten mukaisesti (virastojen yhteisenä hankkeena) sekä 3. Selvityksen aloittaminen virastojen yhteistyönä siitä, millaisia hyöty- ja kustannusvaikutusmenetelmiä on olemassa liikenne- ja viestintä-alalla sekä siitä, miten niissä on huomioitu esteettömyys. Virastot toimittivat joulukuussa 2018 liikenne- ja viestintäministeriölle raportin näiden tarkempien tulostavoitteiden toteutumisesta. Työryhmä on kokoontunut yhteensä 19 kertaa.

Ohjelman julkistamistilaisuuden lisäksi kansalaisjärjestöjen edustajia kutsuttiin syksyllä 2018 ja syksyllä 2021 järjestettyihin tapaamisiin keskustelemaan ohjelmasta, joista viimeksi mainittu tilaisuus järjestettiin etäyhteydellä. Väliraportin valmistuttua vuonna 2020 oli tarkoitus järjestää kaikille sidosryhmille raportin julkistamistilaisuus, mutta tuo tilaisuus jouduttiin peruuttamaan Covid-19 -pandemian vuoksi. Epävirallisen työryhmän lisäksi toimenpideohjelman toteuttamista on seurattu myös osana ministeriön virastoille asettamaa yleistä tulosohjausta, joka raportoidaan erikseen hallinnonalan käytännön mukaisesti.

Vuoden 2020 helmikuussa valmistuneen väliraportin tuloksista päästiin keskustelemaan syksyllä 2021 järjestetyssä sidosryhmätilaisuudessa. Lisäksi tapaamisessa keskusteltiin siitä, miten liikenteen ja viestinnän hallinnonalalla tulisi jatkossa edetä esteettömyyden edistämiseksi. Tilaisuudessa järjestöiltä pyydettiin puheenvuoroja, joissa nostettiin esille näkökohtia siitä, mitä jatkossakin tulisi huomioida liikenteen ja viestinnän esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioimisessa. Tilaisuudessa esitettiin muun muassa seuraavia näkemyksiä:

Vammaisten henkilöiden osaaminen on osin käyttämätön resurssi. Monet kokevat, etteivät he tule kuulluksi oikea-aikaisesti, ja tämä on suuri ongelma. Digitaalisten palvelujen osalta on huomioitava, että kaikki eivät voi aina käyttää esimerkiksi internetiä tai sähköistä tunnistautumista. Apua tarvitsevia ei saa yhteiskunnassa ajaa kierteeseen, jossa apua tarvitsevaa pallorellaan eri toimijoiden välillä, ihmisten jäädessä ilman tarvitsemaansa apua.

-Lakimies Elias Vartio, SAMS-Samarbetsförbundet kring funktionshinder

Henkilön ikä ei määritä digitaalista osaamista. Selkeällä viestinnällä on suuri tarve ja tiedon löydettävyyden on keskeistä. Tarvitaan selkeää kieltä, ei viranomaiskieltä. Erilaiset tekniset käsitteet ovat vaikeita, ja selkokielen pitäisi näkyä myös selkeämmin tässä kokonaisuudessa, jonka parissa nyt ollaan. Selkokieltä tarvitsee noin 700 000 suomalaista. Selkokielen tarve kasaa, koska väestö ikääntyy ja esimerkiksi maahanmuuttajien määrä lisääntyy. Monesti digitaalisissa palveluissa käytetty kieli on hankalaa ja teknistä. Selkokieli auttaisi monia. Palvelut tulisi ideoida ja suunnitella loppukäyttäjien kanssa, sillä valmiin tuotteen testaus ei auta ketään.

-Kehittämispäällikkö Sari Vapaavuori, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI

Valtaosa palveluista tuotetaan yksityisellä sektorilla. Tästä syystä tuen tarjoaminen regulaation ja valvonnan lisäksi on tärkeää esteettömyyden ja saavutettavuuden parantamiseksi. Laajaa sidosryhmäyhteistyötä esimerkiksi vammaisjärjestöjen kanssa toivotaan. Joukkoistamalla tuotetun informaation merkitys on suuri.

-Palvelupäällikkö Iiro Nummela, Näkövammaisten liitto

Tämän päivän realismia on se, ettei kaupallisilla toimijoilla ole liikaa resursseja saavutettavien esteettömien ratkaisujen tuottamiseen. Vesiputousefekti tulee siitä, kun palvelu on ensin lailla tehty kokonaisuudessaan saavutettavaksi, niin tämän jälkeen myös palvelukokemuksesta halutaan tehdä kokonaisuudessaan saavutettava ja onnistunut.

-Asiantuntija Sami Virtanen, Kuuloliitto

3 Toimenpideohjelman toteutumisesta

3.1 Esteettömyys huomioon liikenteen ja viestinnän hallinnonalan jokapäiväisessä työssä

Liikenne- ja viestintäministeriö on jo usean vuoden ajan pyrkinyt ottamaan huomioon iäkkäiden ja toimintarajoitteisten henkilöiden näkökulman erilaisten hankkeiden valmistuksessa. Tätä on toteutettu järjestämällä näistä muun muassa erilaisia kuulemistilaisuuksia ja pyytämällä järjestöiltä tai niiden kattojärjestöiltä lausuntoja. Vammaisjärjestöjen edustajia on myös, samoin kuin muitakin sidosryhmiä, pyydetty mukaan muun muassa EU:n lainsäädäntöhankkeita käsitteleviin ministeriön liikenne- ja viestintäjaostoihin.

Tämän ohjelman seurannan osalta ministeriö järjesti kaksi hallinnonalan yhteistä sidosryhmätilaisuutta, syyskuussa 2018 ja marraskuussa 2021.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan toiminnallisesta tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta tehdyssä suunnitelmassa vuosiksi 2018–2021 todetaan muun muassa seuraavaa: a) tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja sosiaaliset vaikutukset huomioidaan tutkimuksissa, selvityksissä ja työryhmätyöskentelyssä kaikkien hankkeiden osalta, b) arvioidaan aktiivisesti tutkittavan tai säädösvalmistelussa esille tulevan asian vaikutuksia toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta, c) pyritään suunnittelemaan ja toteuttamaan sellaisia hankintoja, jotka toteutuessaan edistävät toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista sekä kestävää kehitystä ja d) pyritään huomioimaan hankkeen kokonaistaloudellisessa arvioinnissa palvelun laatua koskevat vaatimukset, kuten esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden edistäminen.

Ministeriön johtama, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevä työryhmä on järjestänyt ministeriölle ja virastoille yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta ja selkokielestä koulutusta. Työryhmä laati 2021 yhdessä hallinnonalan kanssa yhteisen raportin suunnitelmien toteutumisista ja tuloksista sekä teki ehdotuksia uuden suunnitelman laatimiseksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö valmisteli parlamentaarisen ohjausryhmän ja yhteistyöryhmän johdolla Suomen ensimmäisen valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman. Suunnitelma koskee kaikkia kulkumuotoja, ja se antaa lähtökohdat koko Suomen liikenneverkon ja liikenteen palveluiden suunnitteluun. Suunnitelma on laadittu vuosille 2021–2032.

Pitkjänteisellä yli hallituskausien ulottuvalla 12-vuotisella suunnitelmalla on tarkoitus varmistaa, että liikennejärjestelmän kehitys on ennakoitavaa niin ihmisten – mukaan lukien iäkkäät ja toimintarajoitteiset henkilöt-, yritysten, kuntien kuin julkisen sektorin näkökulmasta. Suunnitelmassa käsitellään liikenneverkon lisäksi muun muassa henkilö- ja tavaraliikennettä sekä liikennejärjestelmää tukevia toimintoja, kuten viestintäverkkoja, liikenteen ohjausta ja palveluita sekä tiedon hyödyntämistä. Suunnitelmaan on sisällytetty 12-vuotinen toimenpideohjelma ja valtion rahoitusohjelma. Suunnitelma sisältää myös esteettömyyden kehittämistä koskevia toimenpiteitä (kts. jäljempänä liikennejärjestelmäsuunnitelman esteettömyystoimia täytäntöönpanevan työryhmän tehtävät).

Liikenne- ja viestintävirasto on pyrkinyt niin ikään huomioimaan esteettömyys- ja saavutettavuusasiat osana jokapäiväistä työtään. Liikenne- ja viestintävirasto on kartoittanut sidosryhmät, joille esteettömyyden ja viestinnän saavutettavuuden merkitys on tärkeintä, ja näitä sidosryhmien edustajia on tavattu toimenpideohjelman aikana eri hankkeiden ja projektien yhteydessä. Tavoitteena on ottaa entistä paremmin huomioon eri järjestöjen näkökulmia viraston tehtäväkentässä. Liikenne- ja viestintävirasto on muun muassa käynnistänyt audiovisuaalisten sisältöpalvelujen esteettömyyden valvontaan liittyen säännölliset yhteistyötapaamiset näkö- ja kuulovammaisia edustavien järjestöjen kanssa. Lisäksi Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu EU:n matkustajien oikeuksien valvontaan liittyen VR-Yhtymä Oy:n ja Finavian järjestämiin yhteistyötapaamisiin, joissa ovat edustettuina myös vammaisjärjestöt. Yhteistyötapaamisissa käsitellään toiminnanharjoittajien ajankohtaisia asioita esteettömyysaiheisiin liittyen. Valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitteluun liittyvässä tilakuvatyössä (liikennejärjestelmäanalyysi) on ryhdytty kuvaamaan liikenneinfran ja palveluiden esteettömyyttä, ja tilakuvan laadintaan liittyen Liikenne- ja viestintävirasto on kontaktoinut vammais- ja vanhusjärjestöjä.

Liikenne- ja viestintävirasto on selvittänyt omien digitaalisten palvelujensa saavutettavuuden tilannetta saavutettavuusselvityksillä ja laatinut selvitysten pohjalta kokonaissuunnitelman sivustojen ja palvelujen saattamiseksi saavutettavuuden osalta lain edellyttämälle tasolle. Virasto on toteuttanut lain edellyttämät saavutettavuusselosteet palveluistaan ja julkaissut ne viraston julkisilla verkkosivuilla.

Viraston julkisten verkkosivujen osalta saavutettavuus on jo toteutettu kattavasti, ja saavutettavuuden taso on kuvattu saavutettavuusselosteissa. Digitaalisten asiointipalvelujen osalta saavutettavuuden toteuttaminen on vielä meneillään, sillä toteutus on edellyttänyt teknologista alustamuutosta sekä olemassa olevien asiointipalvelujen uudelleen toteutusta. Muutostyöt on aloitettu vuonna 2019, ja ne jatkuvat vuoteen 2024 saakka. Kaikki uudet digitaaliset palvelut toteutetaan alusta lähtien saavutettaviksi.

Liikenne- ja viestintävirasto pyrkii myös edistämään oman henkilöstönsä ymmärrystä esteettömyyden ja saavutettavuuden tärkeydestä. Konkreettinen esimerkki tästä on

viraston intranettiin luotu esteettömyysasioista kertova sivu, jota täydennetään ja päivitetään tarvittaessa. Lisäksi yhdessä edeltäjävirastossa (Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi) järjestettiin yhteistyössä järjestöjen (Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, Näkövammaisten liitto, Invalidiliitto, Kuuloliitto) kanssa henkilöstökoulutusta esteettömyydestä, yhdenvertaisuudesta ja saavutettavuusdirektiivistä vuonna 2018.

Esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsittelevät asiakastutkimukset kuuluvat olennaisena osana Liikenne- ja viestintäviraston arkeen. Esimerkiksi Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi toteutti syksyllä 2018 vammaisjärjestöjen jäsenille erillisen asiakastyytyväisyyskyselyn. Tutkimuksessa selvitettiin erityisryhmien käsityksiä ja mielipiteitä Trafin ja sen kumppaniverkoston toiminnasta. Lisäksi viestintäpalveluiden kuluttajatutkimuksessa on kartoitettu yleisimpien viestipalvelujen käyttöä myös iäkkäämpien (65–79 vuotiaiden) henkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa matkapuhelimien käyttötapoja, internetyhteyden välttämättömyyttä ja tietoturvasta huolehtimista. Kotona oleva internetyhteys koettiin muun muassa luottamus- tai työtehtävien kannalta tärkeämmäksi kuin nuoremmissa ikäryhmissä. Iäkkäämpien ikäryhmässä oltiin selvästi vähemmän tietoisia internetiin kytkettävien laitteiden, kuten aktiivisuusrannekkeen tai turvakameran, mahdollisuudesta jakaa luvatta käyttäjätietoa ulkopuolisille. TV-palvelujen esteettömyyttä laajakaistajakelussa koskeva selvitys toteutettiin syksyllä 2021.

Liikkumiseen vaikuttavat rajoitteet on huomioitu Liikenne- ja viestintäviraston seuranta-tutkimuksissa (Kansalaisten tyytyväisyys liikennejärjestelmään ja matkaketjuihin sekä valtakunnallinen henkilöliikennetutkimus) siinä määrin, kuin se GDPR:n rajoissa on mahdollista. Vastauksista ei voi julkaista kovin tarkkaa tilastoa yleisten seuranta-tutkimusten perusteella, koska havaintojoukko väestötoksesta on sen verran pieni.

Liikenne- ja viestintäviraston sisäisessä kehittämisen mallissa (= projektien läpiviennin mallissa) ja määräysvalmistelussa tarkastellaan määräyshankepäättökseen tekemisestä alkaen projektien ja hankkeiden esteettömyyttä, saavutettavuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Näin esteettömyys- ja saavutettavuusasioiden huomioimista saadaan jalkautettua entistä vahvemmin käytännön toimintaan. Esimerkiksi antenni-tv-verkon teknologiasiirtymähankkeessa (DVB-T2) seurataan säännöllisesti laitekannan kehittymistä muun muassa iäkkäiden keskuudessa ja toteutetaan erityisesti iäkkäitä auttavaa viestintää.

Liikenne- ja viestintävirasto on osallistunut valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman laadintaan ja siihen liittyvässä analyysissä, tilakuvissa, vaikutustenarvioinnissa, ja toimenpideohjelman valmistelussa on huomioitu matkaketjujen esteettömyys. Lokakuussa 2021 julkaistiin joukkoliikennepalveluiden esteettömyyden tilakuvat osana liikennepalveluiden tilakuvaa. Liikennejärjestelmäanalyysin eri osa-alueissa pyritään tuottamaan jatkossa kattavampaa kuvaa matkaketjujen esteettömyydestä. Suunnitelman toimeenpano ja tilakuvan parantaminen etenevät jatkuvana työnä. Liikenne- ja viestintäviraston

syksyllä 2021 valmisteleva määräys henkilöliikenteen palveluiden kysyntä- ja tarjontatietojen välittämisestä (Liikenne- ja viestintävirastolle) sisältää uusia tietovaatimuksia esteettömien palvelujen tarjonnasta, mikä parantaa palvelujen seurantaan jatkossa.

Ilmatieteen laitoksella digitaalisen esteettömyyden huomioiminen näkyy verkkosivustoihin liittyvässä kehitystyössä. Tästä esimerkkinä on muun muassa sivustolla tehtävä verkkosivujen käyttäjäkysely, jossa kerätään yhtenä taustatietona vastaajan ikä. Ikäluokittelua on hyödynnetty tulosten käsittelyssä. Tilastoinnissa (ilmastotilastot, ilmanlaadun tilaston) Ilmatieteen laitos noudattaa Tilastokeskuksen ja EU:n ohjeistusta.

Ilmatieteen laitos on pyrkinyt aktiivisesti edistämään erityisesti verkkosivujensa esteettömyyttä (saavutettavuutta). Saavutettavuustyön koordinaatiota hoitaa saavutettavuustiimi, jonka jäsenet ovat koulutautuneet muun muassa erilaisissa seminaareissa ja verkkokoulutuksissa. Saavutettavuutta on jalkautettu pitämällä koulutuksia ja opastustyöpajoja verkkosivuja päivittäville ja muillekin halukkaille. Lisäksi verkkosivuja koodaaville on järjestetty oma koulutuksensa ja saavutettavuustiimiläiset ovat auttaneet verkkosivupäivittäjiä Verkkosivujen saavutettavuuden parantamiseksi oli käytössä erillinen työkalu, jonka avulla voitiin analysoida ja parantaa verkkosivujen saavutettavuutta. Saavutettavuudesta on näiden ohella viestitty intrassa ja saavutettavuutta on käsitelty asiaan liittyvissä Slack-keskustelukanavissa..

Ilmatieteen laitos on arvioituttanut tärkeimpien verkkosivujensa (muun muassa suosituin sivuista eli paikallissivun ja varoitussivu) saavutettavuutta. Tietoa hyödynnettiin verkkosivualustan uudistuksessa 2021. Saavutettavuus on myös tärkeässä osassa parhaillaan olevassa mobiilisovelluksen uudistamistyössä.

Esteettömyys- ja saavutettavuusasiat ovat läsnä myös Väyläviraston jokapäiväisessä työssä. Esteettömyysvaatimukset ovat osana Väyläviraston suunnittelu- ja rakentamishankkeita sekä kunnossapidon ohjeita.

Väylävirasto tekee yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa, ja on osallistunut muun muassa seminaareihin ja työpajoihin väyläinfran esteettömyyden asiantuntijana. Osana hallinnon alan suunnitelmaa toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta Väylävirasto on osallistunut ”Liukastumistapaturmat ja niiden ehkäisy” -hankkeeseen. Hankkeessa on analysoitu muun muassa Oulun, Porin ja Joensuun kävelyä koskevia edistämishankkeita. Paikkatietoanalyysissä on tarkasteltu liikennejärjestelmiä ja talvikunnossapitoa. Suomalaisten omakohtaisista kokemuksista ja mielipiteistä liittyen erilaisiin toimenpiteisiin (liikkumistottumukset ja liikkumisympäristö, talvikunnossapito, jalankulku- ja kulkupalvelu sekä liukastumistapaturmat ja terveydenhoito niiden yhteydessä) on toteutettu kysely. Syyskuussa 2021 järjestettiin hanketta koskeva asiantuntijatyöpaja. Loppuraportti suositukseen valmistuu alkuvuonna 2022.

Vammaisjärjestöt on myös otettu osaksi Väyläviraston asiakkuustyötä, ja esteettömyyspalautteita seurataan säännöllisesti osana viraston asiakaspalauteseurantaa. Väylävirastossa on vuonna 2021 kehitetty toimintamalli, jossa kutsutaan eri liikkujaryhmiä, muun muassa liikkumisesteisiä, testaamaan väylähankkeiden työnaikaisia liikennejärjestelyjä sujuvan ja turvallisen liikkumisen varmistamiseksi. Toimintamallin puitteissa tehdään yhteistyötä paikallisten vammaisneuvostojen ja järjestöjen kanssa.

Toimintamallia on testattu kolmessa väylähankkeessa vuoden 2021 aikana, ja se on saanut hyvän vastaanoton sidosryhmien parissa. Toimintamallin käyttöönottoa pyritään laajentamaan vuodesta 2022 eteenpäin.

Väyläviraston julkisen verkkopalvelun vayla.fi-sivuston uudessa konseptissa ja ilmeessä on huomioitu saavutettavuusvaatimukset. Saavutettavuustavoitteena on ollut lainsäädännön mukaisesti WCAG 2.1 -kriteeristön AA-taso. Sivuston sisällöntuottajia koulutetaan saavutettavaan kirjoittamiseen ja liitteiden saavutettavaksi tekemiseen.¹

3.2 Selkeytetään lainsäädäntöä ja päivitetään ohjeistusta

Ministeriön toimesta on ohjelman aikana valmisteltu useita kattavia lainsäädäntöhankkeita, joiden yhteydessä on pyritty lisäämään esteettömyyttä tai joissa on ainakin pyritty ottamaan huomioon vaikutukset yhdenvertaisuuteen. Tällaista sääntelyä on esimerkiksi Suomen ja Venäjän välistä rautatieliikennettä koskeva sopimus ja liikennepalvelulain muutokset sekä Euroopan unionin lainsäädännön osalta rautatiematkustajien oikeuksia koskeva uudistettu EU-asetus eli ns. rautatievastuuasetus. Sähköisen viestinnän palveluja koskevan lain muutokset tulivat voimaan vuonna 2021. Uudistuksella pantiin täytäntöön uudistetun EU:n audiovisuaalisia mediapalveluja koskevan direktiivin (ns. AVMS-direktiivi) ja eurooppalaisen sähköisen viestinnän säännöstön (ns. teledirektiivi) tuomat vaatimukset. Vuoden 2021 aikana ministeriö on osallistunut aktiivisesti sosiaali- ja terveysministeriön koordinoiman EU:n esteettömyysdirektiivin täytäntöönpanoa koskevan hallituksen esityksen valmisteluun liikennettä ja viestintää koskevan kansallisen sääntelyn osalta. Valmistelun aikana kuullaan kaikkia sidosryhmiä mahdollisimman kattavasti. Ministeriön toimialaa

¹ Digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain (306/2019) 2 §:n 4 kohdassa saavutettavuus on määritelty seuraavasti: ”Saavutettavuudella tarkoitetaan periaatteita ja tekniikoita, joita on noudatettava digitaalisten palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä, jotta ne olisivat paremmin käyttäjien, erityisesti vammaisten henkilöiden, saavutettavissa. Määritelmä perustuu saavutettavuusdirektiivin johdanto-osan 2 kohtaan.”

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla esteettömyyden käsite (accessibility, tillgänglighet) on perinteisesti ymmärretty laajasti, ja sen on katsottu kattavan myös digitaalisten palvelujen saavutettavuuden. Esteettömyyden edistämisen on laajimmillaan ymmärretty tarkoitettavan kaikkea sitä hallinnonalan toimintaa, jonka avulla iäkkäiden henkilöiden ja toimimis- ja liikkumisesteisten henkilöiden tarpeisiin ja yhdenvertaisiin oikeuksiin kiinnitetään erityistä huomiota.

koskevat digipalvelulakia, liikennepalvelulakia, sähköisen viestinnän palvelulakia ja uutta tuotteiden esteettömyyslakia koskevat ehdotukset ovat lausuntokierroksella tammikuuhun 2022 saakka.

Olemassa olevan lainsäädännön tulkinta ja tiedotus on monilta osin, kuten esimerkiksi matkustajien oikeuksien osalta, Liikenne- ja viestintäviraston vastuulla. Liikenne- ja viestintäministeriö tiedottaa kaikista uusista säädöshankkeista osana normaalia viestintää niiden tullessa valmisteluun, lähtiessä lausunnonlehtiä ja siinä vaiheessa, kun ne on hyväksytty eduskunnassa.

Eri väestöryhmien tarpeisiin ja esteettömyyteen on pyritty enenevässä määrin kiinnittämään huomiota Liikenne- ja viestintäviraston jokapäiväisessä sidosryhmätyössä, kuten erilaisissa viraston johtamissa joukkoliikenneviranomaisien tai median tapaamisissa, joissa on tiedotettu uusista säädöksistä. Matkustajanoikeuksista löytyy kaikille avointa tietoa viraston nettisivuilta kunkin liikennemuodon osalta. Liikenne- ja viestintäviraston verkkosivuille on lisätty vuonna 2021 tietoa audiovisuaalisten sisältöpalvelujen uusista esteettömyysvelvoitteista, ja toteutettu uutena tehtävänä virastolle tullut keskitetty sähköinen yhteyspiste av-sisältöpalvelujen esteettömyysasioissa.

Väyläviraston rooli esteettömyyteen liittyvän ohjeistuksen osalta realisoituu erityisesti asemaympäristön sekä kävely- ja pyöräilyväylien esteettömyyssuunnittelun ohjeissa. Väylävirasto päivittää vastuullaan olevia ohjeita säännöllisesti sekä tiedottaa ja kouluttaa palveluntuottajiaan esteettömyys- ja saavutettavuusasioissa. Vuonna 2021 Väylävirastossa kehitettiin lakisääteisten tie- ja ratasuunnitelmien saavutettavuutta uusimalla suunnitelmien laatimiseen tarkoitetut mallipohjat ja ohjeet.

Asemaympäristöissä on useita maanomistajia ja monia toimijoita, ja tässä kontekstissa suunnittelun haasteena ovat eri toimijoiden erilaiset ohjeistukset ja suunnittelukäytännöt. Esteettömyyden ja esteettömien reittien tulee kuitenkin jatkua yhtenäisinä koko asema-alueella. Vuonna 2019 valmistunut Sujuva.info-sivusto kokoaa kaikki asemaympäristöjä koskevat esteettömyyssuunnitteluun liittyvät ohjeet, asetukset, määräykset ja suositukset yhteen.

Sujuva.info helpottaa esteettömyyden toteuttamista suunnittelun eri vaiheissa, jolloin suunnittelu on aiempaa selkeämpää ja nopeampaa. Ohjekorttien sisältämien piirrosten lisäksi ohjeet on koottu taulukoksi, joka sisältää asetusten, määräysten ja suositusten lähteet ja lisätiedot.

Hankkeen ovat toteuttaneet yhteistyössä Väylävirasto, HKL, Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupungit, ympäristöministeriö ja HSL. Sivuston kehittämishankkeen koordinoijana toimi

Väylävirasto, ja tällä hetkellä sivuston ylläpitoon osallistuvat Väyläviraston lisäksi HKL sekä Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupungit.

Väylävirastolla ei hallinnonalan organisaatiomuutoksen jälkeen ole enää katsottu olevan muita tähän aihealueeseen liittyviä tehtäviä.

3.3 Parannetaan esteettömyystietojen määrittelyä, saatavuutta ja liikkumispalvelujen tuottajien tietoisuutta

Liikenne- ja viestintäministeriö tilasi selvityksen liikkumispalvelujen esteettömyystietojen määrittelyn, saatavuuden ja tuottajien tietoisuuden parantamisesta, jonka tavoitteena oli selvittää toimenpideohjelman toimenpidekokonaisuuden 3.3. onnistumista ja sitä, mitä mahdollisia haasteita tai muutostarpeita toimenpiteisiin liittyen oli ilmennyt.²

Selvityksen johtopäätöksissä todettiin, että toimenpideohjelma ei ole riittävästi edistänyt esteettömyystietoihin liittyviä tavoitteita ja sille tarvitaan jatkoa. Esteettömyystiedon sisällyttäminen osaksi matkatietojen laajempaa suunnittelua ja meneillään olevaa kehitystä tulisi selvityksen mukaan varmistaa. Selvityksessä ehdotettiin, että Liikenteen-ohjausyhtiö Fintraffic Oy:n koordinoiman Liikenteen ekosysteemi -hankkeen sisään ja matkatietoryhmän yhteyteen perustettaisiin esteettömyystietoon keskittyvä työryhmä. Työryhmän tavoitteena olisi varmistaa käyttäjien moninaisten tarpeiden ja esteettömyyden erityispiirteiden huomioiminen olennaisissa matkatietojen suunnittelufoorumeissa ja huolehtia siitä, että esteettömyystoimenpiteitä kehitetään osana yleistä matkatiedon ympärillä tapahtuvaa kehitystyötä. Pohdittavaksi jäisi muun muassa, miten ratkaistaan esteettömyystietojen määrittely, esteettömyystietojen tuottaminen sekä esteettömyystietojen tekninen toteutus osana matkatiedon digitaalista infrastruktuuria.

Tehdyn selvityksen perusteella pidettiin selvänä, että tarvittavassa kehittämistyössä on kyse vielä laajemmasta, vaikeammasta ja kiinteämmin muun matkatiedon kehittämiseen kytkettävästä kokonaisuudesta kuin mitä kehittämistoimissa oli tähän saakka hahmotettu.

Esteettömyystietojen yhdenmukaisen määrittelyn ja tuottamisen osalta selvityksessä todettiin, että matkoja tai solmukohtia koskevaa esteettömyystietoa ei nykyisin ole kattavasti olemassa yhdenmukaisessa muodossa siten, että se olisi konemuotoisena

² Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisusarjassa (2021_18): [www.lvm.fi. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163205](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163205)

hyödynnettävissä matkustajia palvelevissa sovelluksissa. Tilanteen parantamiseksi tarvittaisiin selvityksen mukaan laajaa kehittämistyötä, jossa tulisi kiinnittää erityistä huomiota esteettömyystietojen määrittelyyn, puuttuvien tietojen tuottamiseen ja kokoamiseen sekä esteettömyystiedon kytkentään muuhun liikenteen data-arkkitehtuuriin. Olisi määriteltävä, mitä tietoja ja millä tarkkuustasolla kerätään, miten ne jalostetaan käyttökelpoiseen muotoon ja missä formaatissa ne kuvataan. Samalla olisi pohdittava, mitkä tiedot ovat esteettömyyden kannalta hyödyllisiä ja riittäviä: Onko koottava enemmän ja tarkempaa tietoa vai tulisiko yhteistyössä käyttäjätahojen kanssa pohtia, mikä tieto on riittävää ja miten tätä tietoa voitaisiin tehokkaammin kerätä ja hyödyntää? Samalla olisi mietittävä keinoja, joilla varmistetaan, että kerättävää tietoa myös hyödynnetään matkatietopalveluiden kautta asiakkaiden palvelemiseksi.

Selvityksessä todetaan myös, että tarvitaan myös sen pohdintaa, miten esteettömyystietoa saataisiin kattavasti tuotettua muustakin kuin joukkoliikennekalustosta. Tietoa pitäisi kerätä matkustajan koko oletetun matkaketjun esteettömyydestä, kuten siitä, miten esteettömiä terminaalit ja pysäkit käytännössä ovat. Tällaista tietoa on nyt saatavissa kattavasti vain rautatieasemista ja –seisakkeista, ja niidenkään osalta tieto ei sovellu hyödynnettäväksi matkatietopalveluissa.

Samalla kehittämistyössä pitäisi selvityksen mukaan pohtia esteettömän reitityksen periaatteita ja tarkkuustasovaatimuksia. Selvityksessä kysyttiin, voidaanko esimerkiksi nykylainsäädännön valossa olettaa, että uudet tai perusparannetut asemarakennukset ovat jo nyt lähtökohtaisesti esteettömiä ja että esteettömät reitit olisivat tarvittaessa opastettuja? Reittiopas voisi tällöin rakentaa esteettömän reitin esteettömäksi luokiteltavan aseman kautta tietämättä ja antamatta tarkemmin detaljitason tietoa rakennuksen esteettömyydestä. Esteettömän reitin yksityiskohtainen reititys asemarakennusten ja laiturialueiden läpi saattaisi monin paikoin olla hyödyllistä tehdä esimerkiksi kolmiulotteisena kuvuksena rakennuksen eri kerroksista luiskineen ja kynnyksineen. Koska nykyiset tekniset ratkaisut eivät mahdollista reittitietoa tällaisessa muodossa ja tällaisen tiedon kerääminen olisi myös hyvin työlästä, olisi selvityksen mukaan tärkeää miettiä ennen kaikkea sitä, mikä tieto ylipäätään riittää ja on tarpeen esteettömyystietoja määriteltäessä ja niiden esittämisessä, ja etsiä sen jälkeen tiedoille sellainen esitysmuoto, joka olisi mahdollista toteuttaa.

Selvityksessä korostettiin erityisesti sitä, että esteettömyystietoja ei ole järkevää eikä mahdollistakaan määritellä, tuottaa ja hyödyntää ilman kytkentää laajempaan matkatietomäärittelyyn. Oleellista on liittää esteettömyysnäkökulma läpileikkaavasti matkatietokokonaisuuden konkreettiseen kehittämiseen. Esteettömyystietojen määrittelyyn tarvitaan selvityksen tekijöiden mukaan yhteistyötä niin kansallisesti kuin Euroopan tasollakin.

Käyttöliittymien saavutettavuuden osalta selvityksessä todetaan, että MaaS-sovellusten käyttöliittymien saavutettavuuteen tulisi todennäköisesti vaikuttamaan EU:n

esteettömyysdirektiivi, jonka implementointi Suomen lainsäädäntöön on parhaillaan vireillä, ja joka asettaa yhteiset esteettömyysvaatimukset (käytettävyys-/saavutettavuusvaatimukset) keskeisille palveluille ja tuotteille. Liikenteen osalta esteettömyysdirektiivi koskee muun muassa matkalippu- ja lähtöselvitysautomaatteja, vuorovaikutteisia itsepalvelupäätteitä sekä sähköisiä lippu- ja matkatietopalveluja, verkkosivuja ja mobiilisovelluksia, kuten joukkoliikenteen ja MaaS-palvelujen käyttöliittymiä. Lainsäädännön rinnalle tarvittaisiin selvityksen mukaan kuitenkin koulutusta, ohjeistuksia ja vuoropuhelua loppukäyttäjien kanssa, jotta ymmärrys saavutettavien käyttöliittymien merkityksestä lisääntyisi alan toimijoiden keskuudessa, ja jotta saavutettavuus otettaisiin huomioon jo palvelujen kehittämisen lähtökohtana.

Selvityksessä tarkasteltiin myös erikseen sitä, miten ns. Lippuhanke ja sen yhteydessä tehty oikeudellinen esteettömyys selvitys sekä NAP-liikkumispalvelukatalogi ovat edistäneet toimenpideohjelman 3.3 kohdan toteutumista. Vastauksena tähän selvityksessä todettiin, että Lippuhankkeen osana on pyritty yhdenmukaistamaan muun muassa määrittelyjä lain ja asetuksen edellyttämistä esteettömyystiedoista (tiedot siitä miten liikennepalvelu soveltuu toimintarajoitteisille henkilöille). Näitä määrittelyjä on hyödynnetty myös NAP-palvelun kehitystyössä. Selvityksessä katsottiin kuitenkin, että käytännössä NAP-palvelu täyttää tällä hetkellä pitkälti vain lain kirjainta, mutta ei suoranaisesti hyödytä ketään nykymuodossaan. Matkatiedot, siltä osin kun niitä käytetään, ovat tiedossa ja siirtyvät muita kanavia pitkin. Näin esteettömyystietoja ei hyödynnetä NAPin kautta. Esteettömyystietoja ei myöskään ole laajasti edes olemassa. Syinä tähän ovat muun muassa yhteisten esteettömyysmäärittelyjen puuttuminen ja määrittelyn vaikeus tähän käyttötarkoitukseen, tietomuotostandardien rajoitukset ja ajantasaisen tiedon tuottamisen haasteet.

Tässä ministeriön tilaamassa konsulttiselvityksessä oli pyydetty vastauksia myös siihen, miten Väyläviraston ylläpitämiä rautateitä koskevia esteettömyystietoja käytetään, ja millaisia selvityksiä vielä tulisi tehdä, jotta rautateitä koskevaa esteettömyystietoa voitaisiin saada koottua sellaiseksi tietokannaksi, jota liikkumispalveluiden tuottajat voisivat paremmin hyödyntää.

Vastauksena tähän selvityksessä todettiin, että Väyläviraston rautatieasemien esteettömyystietokanta (esteettömyystietojen inventaari) oli alun perin koottu ja sitä oli käytetty esteettömyyden kehityksen seurantaan ja parantamistarpeiden määrittämiseen. Tietokanta oli monella tavalla vanhentunut eikä nykyisen tyyppistä tietokantaa muutoinkaan pystytä hyödyntämään pohjatietona avoimen esteettömyyttä kuvaavan matkatiedon jakamisessa. Uuden esteettömyystietokannan aikaansaamiseen liittyi myös sen ratkaiseminen, millä taholla olisi vastuu asema-alueiden hallinnasta. Itse esteettömyystietokannan kehittämiseen liittyvä keskeinen selvitystarve oli selvityksen mukaan sama kuin yleisemmänkin, eli tarvittavien esteettömyystietojen ja niiden esittämismuotojen ja standardien määrittely.

Muutoin ministeriön toiminnasta voi tässä yhteydessä mainita myös ministeriön osallistumisen aktiivisesti kansainvälisen MaaS Alliancen toimintaan. Allianssi, johon kuuluu viranomaisia, yrityksiä ja muita sidosryhmiä eri maista on julkaissut muun muassa visiopaperin, jossa esitetään järjestön ja sen jäsenien yhteinen kanta MaaS-palveluiden kehityksessä huomioitavista seikoista (Recommendations on a User-Centric Approach for MaaS³), mukaan lukien esteettömyyden huomioon ottaminen.

Liikenne- ja viestintäviraston rooli esteettömyystietojen määrittelyn, saatavuuden ja liikkumispalvelujen tuottajien tietoisuuden osalta kytkeytyy edellä mainitun liikkumispalvelujen kansallisen yhteyspisteen (NAP, National Access Point⁴) kehitystyöhön yhdessä Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy:n kanssa. Liikkumispalvelukatalogi eli nk. kansallinen yhteyspiste sijaitsee osoitteessa www.finap.fi. FINAP-palvelu on Liikenne- ja viestintäviraston vastuulla ja sitä operoi Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy. Toimenpideohjelman loppuvuosina Liikenne- ja viestintävirasto on edistänyt asiaa tarkoituksenmukaisin keinoin myös vetämässään Sujuvien liikennepalveluiden verkostossa ja muussa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa. Vuonna 2020 Liikenne- ja viestintävirasto osallistui VTT:n laatimaan selvitykseen Joukkoliikenteen matkatietopalveluiden digitaalisesta infrastruktuurista, jossa selvitettiin myös esteettömyystietojen nykytilaa ja kehittämistarpeita osana liikkumispalveluja ja matkaketjuja. Vuonna 2021 Liikenne- ja viestintävirasto osallistui Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy:n vetämään matkatietoryhmään, ja virasto seuraa myös kansainvälisten standardien kehittymistä esteettömyystietojen osalta. Keväällä 2021 Liikenne- ja viestintävirasto osallistui LVM:n laatiman selvityksen ohjausryhmään liikkumispalvelujen esteettömyystietojen parantamisesta ja toimi projektipäällikkönä keväällä 2022 valmistumassa selvityksessä. Liikenne- ja viestintävirasto on LVM:n ohella osallistunut ja osallistuu aktiivisesti kansainvälisen MaaS Alliancen toimintaan.

Väylävirasto on osallistunut loppuvuonna 2020 toimintansa aloittaneeseen Matkatietoryhmään, joka siirtyi Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy:n vastuulle kesäkuussa 2021. Vuodesta 2021 alkaen Väylävirasto on osallistunut LVM:n ja YM:n vetämään RYHTI-hankkeeseen, joka kattaa esteettömyystietojen hallinnan osana rakennetun ympäristön ja liikenteen tietoja. Vuonna 2021 Väylävirasto on osallistunut asiantuntijana YM:n rahoittamaan RakEs-tutkimushankkeeseen, jonka päätavoite on tuottaa uutta tietoa tulevia esteettömyyden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeita varten. RakEs-tutkimushankkeen asiantuntijakyselyihin kuului muun muassa tiedonkeruun nykytila rakennetun ympäristön

³ <https://maas-alliance.eu/wp-content/uploads/sites/7/2019/04/Recommendations-on-a-User-Centric-Approach-for-MaaS-FINAL-180419.pdf>.

⁴ NAP-liikkumispalvelukatalogi on avoin kansallinen yhteyspiste (National Access Point, NAP), johon liikkumispalvelun tuottajien on toimitettava tietoja digitaalisista olennaisten tietojen koneluettavista rajapinnoistaan. NAP-palvelu on osa kokonaisuutta, jonka tavoitteena on aikaansaada helpokäyttöisiä yhdistettyjä liikkumis- ja infopalveluita. NAP ei ole loppukäyttäjien ja matkustajien palvelu, vaan se on tarkoitettu liikkumispalveluiden tuottajille ja kehittäjille.

esteettömyydestä Suomessa (mukaan lukien matkaketjut). Vuonna 2021 Väylävirasto on osallistunut ohjausryhmätyöskentelyyn kahdessa seuraavassa LVM:n tilaamassa selvityksessä: liikkumispalvelujen esteettömyystietojen parantaminen sekä rautatieasemien esteettömyystietojen inventaarion toteuttaminen ja vastuutahot.

Väylävirasto on ylläpitänyt edellä mainittua esteettömyystietojen inventaaria vastuullaan olevasta henkilöliikennepaikkojen infrastruktuurista. Tietoja on päivitetty sitä mukaa, kun asemilla on tehty toimenpiteitä. Tietosisältöä ja toiminnallisuuksia on kehitetty ja kehitetään tarpeen mukaan. Tiedot ovat tällä hetkellä tarkoitettu pääasiassa suunnittelijoiden sekä viranomaisten käyttöön, mutta tietoja voidaan tarvittaessa avata laajempaankin käyttöön.

Ilmatieteen laitos on omalta osaltaan edistänyt toimenpideohjelman tavoitetta parantamalla avoimen datan käyttömahdollisuuksia. Käytännössä havaintotiedon helppokäyttöisyyttä on parannettu lisäämällä verkkosivuille yksinkertainen havaintojen latausmahdollisuus avoimen datan koneluettavaksi tarkoitettun rajapinnan lisäksi.

3.4 Helpotetaan niiden henkilöiden arkea, jotka eivät vielä pysty käyttämään sähköisiä palveluja ja ovat vaarassa syrjäytyä tarjoamalla virastojen toimesta tietoa vaihtoehtoisista palveluista

Tämän tavoitteen toteuttaminen on ollut hankalaa siksi, että hallinnonalan rooli on yleisesti ollut uusien, mahdollisimman hyvin kaikille soveltuvien palvelujen kehittäminen eikä niinkään tukitoimien tarjoaminen.

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta tuli voimaan keväällä 2019. Lailla toimeenpannaan Euroopan unionin direktiivi julkisten elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta. Valtiovarainministeriö asetti laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta -seurantaryhmän vuosille 2019–2020. Seurantaryhmän tehtävänä oli seurata saavutettavuussääntelyn toimeenpanoa, saavutettavuusvaatimusten toteutumista käytännössä lain soveltamisalaa kuuluvissa digitaalisissa palveluissa, arvioida saavutettavuuden edistämisen keinoja ja tehokkuutta sekä tukea Etelä-Suomen aluehallintovirastoa direktiivin toimeenpanon tehtävässä. Liikenne- ja viestintäministeriö oli edustettuna seurantaryhmässä. Seurantaryhmässä on selvitetty myös muun muassa sitä, miten lain toimeenpano on lähtenyt liikkeelle liikenteen ja viestinnän hallinnonalan organisaatioissa.

Liikenne- ja viestintäministeriö on myös ollut edustettuna sosiaali- ja terveysministeriön digiosallisuutta käsittelevässä työryhmässä. Työryhmän tarkoituksena on kansallisesti, hallinnonalat ylittävästi, koordinoida digiosallisuuteen liittyvää toimintaa. Työryhmä on toteuttanut syksyllä 2019 selvityksen Digiosallisuuden kansainvälinen tilannekatsaus. Selvityksessä on tarkasteltu eräiden kohdemaiden toimenpiteitä ja kokemuksia digiosallisuuden kehittämiseksi. Tarkastelun kohdemaat olivat Alankomaat, Norja, Ruotsi, Tanska, Viro ja Skotlanti. Työryhmä jatkoi työtään keväällä 2020 valtioneuvoston tutkimusmäärärahojen (ns. VN Teas -määrärahojen) puitteissa.

Keväällä 2020 käynnistyneessä Digiosallisuus Suomessa -selvityksessä laadittiin aluksi digiosallisuuden käsiteanalyysi eri tieteen- ja hallinnonalojen näkökulmasta, ja sen pohjalta muodostetusta digiosallisuuden määritelmästä osa-alueineen julkaistiin väliraportti 2021. Väliraportissa tunnistettiin digiosallisuuden kuusi osa-aluetta. Väliraportin tulosten pohjalta selvitykseen koottiin ehdotus digiosallisuuden mittaristoksi seurannan ja arvioinnin mahdollistamiseksi, digiosallisuuden kansallinen tilannekuva ja digiosallisuutta edistäviä hyviä käytäntöjä. Selvityksessä suositellaan digiosallisuuden edistämiseksi poikkihallinnollisen ja -sektoriaalisen yhteistyön lisäämistä, ja että digipalveluiden kehitystyössä huomioitaisiin käyttäjälähtöisesti digiosallisuuden kaikki osa-alueet. Selvitys valmistui tammikuussa 2022.

Sähköisille palveluille vaihtoehtoisten ratkaisujen tarjoamiseen kohdistuva toimenpide on Liikenne- ja viestintäviraston näkökulmasta tullut osittain toteutettua toimenpideohjelman alkuvuosiin sijoittuneen Lippu-hankkeeseen liittyvän selvityksen yhteydessä. Selvityksen tarkoituksena oli nimenomaan ohjeistaa yrityksiä. Selvityksestä on tiedotettu muun muassa silloisen Lippu-verkoston tilaisuuksissa ja silloisen Viestintäviraston verkkosivuilla.

Omassa toiminnassaan Liikenne- ja viestintävirasto on pyrkinyt huomioimaan digitaalisille palveluilleen vaihtoehtoiset asiointitavat. Viraston asiakaspalvelu on neuvonut tarvittaessa asiakkaita vaihtoehtoisten asiointitapojen ja asiakaspalvelukanavien käytössä.

Väylävirasto puolestaan on huolehtinut esimerkiksi asemaseuduilla siitä, että sähköisille palveluille on vaihtoehtoisena palveluna käytettävissä fyysiset opasteet.

Ilmatieteen laitos on huolehtinut, että olennaista sääätietoa, esimerkiksi varoituksia, on saatavissa muun muassa päivystävän meteorologin palvelunumerosta ja Radio Suomen ja Radio Vegan kautta. Näin myös henkilöt, jotka eivät voi käyttää sähköisiä palveluita, saavat olennaisen tiedon.

3.5 Suunnataan virastojen tutkimusta sähköisten palvelujen ja uusien mediapalvelujen helppokäyttöisyyden ja esteettömyyden edistämiseen, sekä uusien, entistä helppokäyttöisempien, palvelujen kehittämiseen ja kokeiluihin esineiden internetin ja robotisaation avulla

Liikenne- ja viestintävirasto, Väylävirasto ja Ilmatieteen laitos yhdessä selvittivät toimenpideohjelman alussa esteettömyyden hyötykustannussuhteiden laskemista. Työn edetessä ilmeni, että esteettömyyden hyöty- ja kustannusvaikutusmenetelmien hyödyntäminen liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden kontekstissa on ongelmallista. Hyöty-kustannusanalyysi on kvantitatiivisen analyysin menetelmä, jonka avulla lasketaan, tulevatko hankkeen aikaansaamat euromääräiset hyödyt kustannuksia suuremmaksi valitulla tarkasteluvälillä. Hyöty-kustannuslaskelmien hyödyntäminen on tyypillistä nimenomaan liikennealalla, mutta niitä sovelletaan lähinnä suuriin infrahankintoihin. Tällaisissa hankkokokonaisuuksissa (fyysinen) esteettömyys on hyvin pieni osakokonaisuus, jolloin se ei käytännössä mahdu arvioinnissa tarkastelun piiriin. Virastot ovat siksi yhdessä todenneet, että hyöty-kustannusmenetelmien sijaan liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden esteettömyyden osalta lienee tarkoituksenmukaisempaa keskustella enemmän vaikutustenarvioinnista – ainakin alkuun. Hyöty- ja kustannusvaikutusvaikutusten mahdollinen laskeminen vaatisi hyvin tapauskohtaista lähestymistä.

Liikenne- ja viestintävirasto teetti selvityksen iäkkäiden, toimimisesteisten henkilöiden, kielivähemmistöjen ja turistien itsenäisen liikkumisen ja joukkoliikenteen käytöstä vuoden 2019 aikana.⁵ Työssä selvitettiin, millä tavoin IoT-palvelut voivat tukea erityisryhmien liikkumista ja millaiset palvelut sopivat erilaisille toimintaesteisten ryhmille. Käytännössä työssä luotiin kehikko, joka ohjaa vaatimusmäärittäjiä ja suunnittelijoita huomioimaan ja analysoimaan ne elementit, joiden tarkastelua vaaditaan esteettömiä palveluita suunniteltaessa.

Liikenne- ja viestintäministeriön pyynnöstä Liikenne- ja viestintävirasto teki haastatteluseelvitykset Yleisradio Oy:n ja MTV Oy:n kanssa uusiin, kustannustehokkaisiin ääni- ja tekstityspalvelumenetelmiin liittyen. Selvityksissä pyrittiin saamaan selville näkemyksiä siitä, miten ohjelmalliset tekstitykset ja puheentunnistus kehittyvät, ja mitä haasteita on havaittu johtuen muun muassa pienestä kielialueestamme. Liikenne- ja viestintävirasto

⁵ Esineiden internet ja älykkäät ympäristöt esteettömien liikkumispalveluiden mahdollistajana, Traficom 2019. https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/publication/ESTEVAPAA-raportti-20190930_Tarficom_23_2019_021219.pdf

on teettänyt myös tutkimuksen suoratoistopalvelujen esteettömyydestä kuulo- ja näkörajoitteisten henkilöiden sekä muiden erityiskäyttäjryhmien kannalta. Testauksen kohteena olivat YLE Areena, MTV, Nelonen Ruutu ja AlfaTV. Näistä kaikista testattiin saavutettavuuspalvelut, kuten kotimaisten ohjelmien tekstitysten saavutettavuus tai ruudunluokuhjelmien toimivuus. Testauksissa tehtyjen havaintojen perusteella voidaan todeta, että saavutettavuudessa on vielä parannettavaa. Lisäksi Liikenne- ja viestintävirasto on selvittänyt suurimpien teleyritysten omien tilausohjelmalveluiden esteettömyyttä.

Automatisoituvan liikennejärjestelmän matkaketjujen esteettömyyttä koskeva selvitys⁶ on toteutettu Liikenne- ja viestintäviraston teettämänä vuoden 2019 aikana. Selvityksessä tarkasteltiin paitsi ensimmäisiä todennäköisimpiä liikenteen automaatiosovelluksia (automaattibussit ja robottitaksit), myös toteutettiin erityisryhmien kanssa automaattibussin testausta aidossa ympäristössä. Lisäksi selvityksessä toteutettiin työpaja erityisryhmien (mukaan lukien kehitys-, kuulo- ja näkövammaisia sekä liikuntaesteisiä henkilöitä edustavia henkilöitä ja ikäihmisiä) kanssa. Käytännössä selvityksessä kuvattiin eri käyttäjäryhmien erityistarpeita liikennepalvelujen käyttäjinä. Lisäksi työssä tarkasteltiin erilaisia automaattiajoneuvoihin pohjautuvia liikennekonsepteja sekä kuvattiin niihin liittyviä esteettömyys- ja saavutettavuustarpeita. Työn kuluessa toteutettiin myös automaattibussipilotin käyttäjätesti sekä järjestettiin keskustelutilaisuus vammaisjärjestöjen edustajien kanssa automaattiajoneuvojen esteettömyystarpeista. Yksi tutkimuksen keskeisimpiä lopputuoksia oli automaattiajoneuvojen ja niihin pohjautuvien palveluiden kehittäjille ja tilaajille suunnattu muistilista, joka helpottaa kaikkia käyttäjiä palvelevien ratkaisujen suunnittelua ja hankintaa. Toimenpideohjelman loppuvuosina Liikenne- ja viestintävirasto on ollut mukana kaupunkiseutujen liikenteen automaatiohankkeissa, ja edistänyt osaltaan esteettömyysasioiden huomioimista automaatiokehityksessä.

Väylävirastolla ei hallinnonalan organisaatiomuutoksen jälkeen ole enää ollut tähän aihealueeseen liittyviä tutkimustehtäviä.

6 Esiselvitys tieliikenteen automaattisten ajoneuvojen ja liikennepalvelujen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta, Traficom 2019. https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/publication/Traficom%20tutkimusraportti_24_2019_AUTOESTE_101219.pdf

4 Johtopäätökset ja jatkosuunnitelmat

4.1 Johtopäätökset

Tästä ohjelmasta vuonna 2020 tehdyssä väliraportissa todettiin yleisesti, että on tärkeää huomata, että liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden esteettömyys on monisyinen teema, joka kytkeytyy erittäin tiiviisti kaikkeen esteettömyyteen liittyvään toimintaan. Vaikka toimenpideohjelmassa keskityttiin erityisesti liikenteen ja viestinnän digitaalisten palveluiden esteettömyyden edistämiseen, oli linkki myös muuhun esteettömyystyöhön vääjäämätön. Tähän toimintaan lukeutuu esimerkiksi matkustajien oikeuksien valvonta, ja siinä erityisesti liikuntarajoitteisten matkustajien oikeuksien valvonta, sekä ajoneuvoja (linja-autot, taksit), aluksia tai rautatiekalustoa, tai infraa, koskeva tekninen esteettömyysääntely. Näiltä osin virastoilla on ollut sidosryhmien kanssa jo pitempään yhteistyötä kuin nyt tarkoitettujen digitaalisten palvelujen kehittämisen osalta.

Toimenpiteiden toteuttaminen eteni ohjelman aikana pääosin hyvin. Moni toimenpide, kuten kaikki ohjelmassa määritetyt tutkimushankkeet, oli jo toteutettu kokonaisuudessaan, ja käytännössä kaikkia toimenpidekokonaisuuksia oli edistetty vähintään jossain määrin. Toimenpiteiden kautta aikaansaatuja hyviä havaintoja ja hyödynnettiin jo nyt osana hallinnonalan jokapäiväistä työtä. Ministeriön osalta toimenpideohjelman jalkauttaminen oli näkynyt erityisesti lainsäädännön valmistelussa. Virastot ovat puolestaan panostaneet toimenpideohjelman aikana uudella tavalla digitaalisten palvelujen tutkimus- ja kehittämistoimintaan, ja näin saaduista tutkimustuloksista on jaettu aktiivisesti tietoa eteenpäin.

Ohjelman aikana erityisesti digitaalisen esteettömyyden hyötykustannusvaikutuksia koskevan arviointimenetelmän kehittämistä pidettiin vaikeana tehtävänä. Laajemmista toimenpidekokonaisuuksista kenties haastavimpana pidettiin tavoitetta helpottaa niiden henkilöiden arkea, jotka eivät vielä pysty käyttämään sähköisiä palveluja. Tämän tavoitteen toteuttaminen on ollut hankalaa siksi, että hallinnonalan rooli on yleisesti ollut uusien, mahdollisimman hyvin kaikille soveltuvien palvelujen kehittäminen eikä niinkään tukitoimien tarjoaminen. On siis ollut luontevaa esimerkiksi kehittää verkkopalvelujen esteettömyyttä. Virastojen oman toiminnan osalta digitaalisille palveluille vaihtoehtoisia palveluja on kuitenkin tarjottu osana asiakaspalvelun neuvontaa. Toisin kuin toimenpidettä kirjoitettaessa arveltiin, ministeriölläkään ei ole ollut mahdollisuutta osallistua kaikkeen siihen työhön, mitä asiasta on muualla valtioneuvoston taholla tehty. Tämän toimenpidekokonaisuuden osalta ohjelman tulokset ovat siis olleet odotettua vaatimattomammat.

Haasteita toimenpideohjelman toteutuksessa ilmeni virastojen osalta myös siten, että ohjelmassa oli mukana toimenpiteitä, joiden toteuttamiseen virastot katsoivat pystyvänsä vaikuttamaan vain välillisesti. Virastoilla ei ole esimerkiksi suoraa määräysvaltaa siihen, miten liikenne- ja viestintäpalveluiden tarjoajat koodaavat omia sovelluksiaan niin, että myös näkövammaiset henkilöt pystyisivät itsenäisesti hyödyntämään MaaS-palveluja (toimenpideohjelman toimenpide nro 3.3.3). Näin ollen virastot voivat ohjeistaa ja kannustaa alan toimijoita luomaan myös näkövammaisille saavutettavia palveluita, mutta ne eivät kuitenkaan pysty suoraan määräämään, miten yritykset toteuttaisivat liiketoimintaansa.

Ohjelman aikana havaittiin, etteivät ohjelman toimenpiteet MaaS-palvelujen esteettömyyden edistämiseksi olleet riittäviä. Tällä hetkellä yhteiskunnassa ei kerätä tietoa koko oletetun matkaketjun esteettömyydestä kuten esimerkiksi siitä, miten esteettömiä terminaalit ja pysäkit käytännössä ovat. Tällaista tietoa on saatavissa vain rautatieliikenteestä. Muutoksen katsotaan kuitenkin edellyttävän aluksi laajaa selvitystyötä, jossa tulisi arvioida muun muassa sitä, onko taustaltaan erilaisille toimijoille mahdollista asettaa velvollisuutta kerätä tietoja ja mitä kaikkia tietoja käytännössä tarvittaisiin sekä minkälaisia kustannusvaikutuksia tiedonkeruulla olisi.

Väliraportin huomioiden vuoksi ministeriö päätti teettää konsulttiselvityksen liikkumispalvelujen esteettömyystietojen määrittelyn, saatavuuden ja tuottajien tietoisuuden parantamisesta, minkä tavoitteena oli selvittää toimenpideohjelman toimenpidekokonaisuuden 3.3. onnistumista, ja mitä mahdollisia haasteita tai muutostarpeita toimenpiteisiin liittyen oli ilmennyt.

Selvityksessä tuli yleisesti ilmi se, että esteettömyystietoja ei ole järkevää eikä mahdollistaakaan määrittellä, tuottaa ja hyödyntää ilman kytkentä laajempaan matkatieomääritykseen. Selvityksessä ehdotettiin muun muassa, että Fintrafficin koordinoiman Liikenteen ekosysteemi -hankkeen sisään ja matkatieoryhmän yhteyteen perustettaisiin esteettömyystietoon keskittyvä työryhmä. Samoin siinä todettiin, että rautateiden esteettömyystietokanta (inventaari) oli vanhentunut eikä vastannut nykyisiin tarpeisiin, ja että tietokannan kehittäminen liittyi myös rautatieasemien vastuutahojen määrittelyyn (Selvityksen tuloksia on tarkemmin kuvattu edellä kohdassa 3.3).

4.2 Jatkosuunnitelmat

Konsulttiselvityksen tuloksista on sitä koskevan raportin (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 2021:18 Selvitys liikkumispalvelujen esteettömyystietojen määrittelyn, saatavuuden ja tuottajien tietoisuuden parantamiseksi) valmistumisen jälkeen käyty useita keskusteluja, joihin ovat osallistuneet ministeriön eri osastojen johto ja asiantuntijat sekä virastojen asiantuntijoita.

Johtopäätöksenä näistä keskusteluista on sovittu, että ministeriön tieto-osasto pyrkii viemään esteettömyysnäkökulmaa läpileikkaavasti mukaan tietokokonaisuuden konkreettiseen kehittämiseen ja esimerkiksi Liikenteenohjausyhtiö Finntraffic Oy:n koordinoiman Liikenteen ekosysteemi -hankkeen ja sen matkatietoryhmän yhteyteen. Tässä työssä tärkeätä olisi selvittää esteettömyystietojen nykytila ja vaikuttaa EU-sääntelyyn, pyrkiä vaikuttamaan esteettömyystietojen määrittelyyn, puuttuvien tietojen tuottamiseen ja kokoamiseen sekä esteettömyystiedon kytkentään muuhun liikenteen data-arkkitehtuuriin.

Rautatieliikenteen asemanhaltijoita ja tietokantoja koskevien vastuutahojen nimeämispäätöksiä varten ministeriö päätti yhdessä virastojen kanssa pyytää asiasta erikseen uuden konsulttiselvityksen. Selvityksen tavoitteena on tunnistaa vastuutahot Suomessa EU-lainsäädännön edellyttämien tehtävien hoitamiseksi rautatieasemien asemanhaltijuus- ja esteettömyystietokantakysymyksissä. Asemien esteettömyystietokantaan ja tietojen inventaarioon liittyen selvitetään lisäksi erilaisia vaihtoehtoisia tapoja tietojen kokoamiseen ja hallinnoimiseen liittyen sekä asemien esteettömyystietojen linkitymistä laajempaan matkatietokokonaisuuteen. Tämän selvityksen on määrä valmistua vuoden 2022 alussa.

Koska toimenpideohjelman tarkoitus on ollut sitouttaa virastot entistä selkeämmin esteettömyystyöhön, on sen aikana myös erikseen selvitetty ministeriön toimesta muun muassa lainsäädäntöä, työjärjestyksiä ja tulosohtoja, jotka koskevat virastojen nykyisiä tehtäviä ja niiden muutostarpeita. Näiden ohella on pohdittu alustavasti muitakin keinoja vaikuttaa siihen, että esteettömyyden huomioon ottaminen tulisi nykyistä paremmin integroitua virastojen jokapäiväiseen työhön. Samalla on tullut entistä selkeämmin myös tarve pohtia uuden yhtiön, Liikenteenohjausyhtiö Finntraffic Oy:n roolia esteettömyyden edistämiseksi. Liikenteenohjausyhtiö Finntraffic Oy muun muassa tarjoaa operatiivisia liikenteenohjauspalveluja ja dynaamista liikennetietoa laaja-alaisesti eri toimijoille. Työ esteettömyyden edistämisen integroimiseksi entistä paremmin virastojen ja Finntrafficin tehtäviin jatkuu osana ministeriön ja virastojen yhteistyötä ja liikenteen ja viestinnän hallinnonalan yleistä kehittämistä.

Nyt kyseessä oleva toimenpideohjelma on koskenut lähtökohtaisesti vain digitaalisia palveluja. Sillä on kuitenkin ollut selkeä kytkentä myös liikenteen ja viestinnän yleiseen esteettömyyteen. Jatkossa liikennepalvelujen kehittäminen tulee jälleen korostumaan, muun muassa valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman (Liikenne 12) toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa.⁷ Suunnitelma sisältää useita liikennejärjestelmän esteettömyyttä edistäviä toimenpiteitä.

⁷ Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2021–2032 on julkaistu valtioneuvoston julkaisusarjassa (Julkaisuarkisto Valto: Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2021–2032. Valtioneuvoston julkaisu 2021:75). Valtioneuvosto antoi suunnitelman selontekona eduskunnalle keväällä 2021, ja eduskunta on hyväksynyt liikenne- ja viestintävaliokunnan mietinnön mukaisen kannanoton syyskuussa 2021.

Edellä mainitun suunnitelman edistämiseksi esteettömyyden osalta liikenne- ja viestintäministeriö asetti syksyllä 2021 työryhmän, jonka tehtävänä on panna täytäntöön valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelmaan sisältyvät esteettömyystoimenpiteet. Liikenne 12 -suunnitelma sisältää myös muita toimenpiteitä, joiden tavoitteena on esteettömyyden edistäminen sekä toimenpiteitä, jotka koskevat erityisesti toimimisarajoitteisia henkilöitä, kuten henkilökuljetusten yhdistelyä koskevat toimet. Työryhmän tehtävänä on siksi myös seurata ja soveltuvin osin ottaa osaa suunnitelman mukaisen kaukoliikenteen palvelutasoa koskevan toimenpidekokonaisuuden täytäntöönpanoon sekä tarvittavassa määrin seurata suunnitelman muiden toimenpiteiden ja hallinnonalan muiden esteettömyyshankkeiden (kuten ekosysteemi) toteutumista. Työryhmään kuuluu sekä ministeriön eri osastojen, virastojen, Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy:n että sidosryhmien, kuten vammaisjärjestöjen, edustajia.

Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö suunnittelee yhdessä Liikenne- ja viestintäviraston kanssa epävirallisen työryhmän perustamista vuonna 2022 liittyen viraston valvomien audiovisuaalisten sisältöpalvelujen esteettömyyden kehityksen seurantaan. Liikenne- ja viestintävirasto valvoo, että palveluntarjoajat toteuttavat ääni- ja tekstityspalvelut lakien ja asetusten mukaisesti.

Audiovisuaalisten sisältöpalvelujen tarjoajan on lisäksi raportoitava säännöllisesti Liikenne- ja viestintävirastolle palveluiden esteettömyyden toteutumisesta sekä laadittava esteettömyyttä koskevia toimintasuunnitelmia siitä, miten sen palveluja saatetaan jatkuvasti ja asteittain esteettömämmiksi.

Liite Toimenpideohjelman 20 toimenpidettä

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.1.1 Kansalaisjärjestöt kuten vammaisjärjestöt ja maahanmuuttajajärjestöt otetaan huomioon tärkeinä sidosryhminä ja tehdään yhteistyötä järjestöjen kanssa yleensä	<ul style="list-style-type: none"> virastot, LVM, jatkuva 	<p>Traficom valvoo audiovisuaalisten sisältöpalvelujen esteettömyyttä ja tähän valvontaan liittyen on käynnistetty säännölliset yhteistyötapaamiset näkö- ja kuulovammaisia edustavien järjestöjen kanssa. Lisäksi Traficom valvoo EU:n matkustajien oikeuksien toteutumista. Tähän valvontaan liittyen Traficom osallistuu muun muassa VR:n ja Finavian järjestämiin yhteistyötapaamisiin, joissa ovat edustettuina myös vammaisjärjestöt.</p> <p>Valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitteluun liittyvässä tilakuva-työssä (liikennejärjestelmäanalyysi) on ryhdytty kuvaamaan liikenneinfran ja palveluiden esteettömyyttä ja tilakuvan laadintaan liittyen on kontaktoitu vammais- ja vanhusjärjestöjä. Vammais- ja vanhusjärjestöille on tehty kysely liikenteen palveluiden esteettömyydestä elokuussa 2021 ja paikallisliikennettä järjestäville kaupunkiviranomaisille kysely esteettömyyden edistämisestä keväällä 2021.</p>	<p>Väylävirasto on tehnyt yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa osallistuen mm. seminaareihin ja työpajoihin väylänfran esteettömyyden asiantuntijana. Vammaisjärjestöt on otettu osaksi viraston asiakuustyötä.</p> <p>Väylävirastossa on kehitetty toimintamalli, jossa kutsutaan eri liikujaryhmiä, mm. liikkumisesteisiä, testaamaan työnaikaisia liikennejärjestelyjä sujuvan ja turvallisen liikkumisen varmistamiseksi. Toimintamallin puitteissa tehdään yhteistyötä paikallisten vammaisneuvostojen ja järjestöjen kanssa. Toimintamallia on testattu vuoden 2021 aikana kolmessa väylähankkeessa, ja se pyritään ottamaan laajemmin käyttöön vuonna 2022.</p>	<p>Ilmatieteen laitoksessa (IL) on osallistuttu työryhmän yhteiseen tilaisuuteen. Saatavutettavuusasioissa IL on ollut mm. Näkövammaisten keskusliiton Saavuta-seminaareissa. IL ollut myös mukana Pysy pysyissä -kampanjassa jossa mukana mm. Invalidiliitto ja Aivovammaliitto.</p>	<p>Toimenpideohjelman aikana järjestettiin yksi tapaaminen syksyllä 2018 järjestöjen kanssa toimenpiteiden seuraamiseksi. Syksyllä 2021 järjestettiin sidosryhmätilaisuus toimenpideohjelman väliraportista ja sen jatkosta. Muissa hankkeissa ja erityisesti lain-säädäntöhankkeissa, esim. tieliikennelain kokonaisuudistus ja sähköisen viestinnän palveluja koskeva laki (ml. ääni- ja tekstityspalvelut), järjestetty kuulemisia sidosryhmille ja lausuntoja on aina pyydetty. Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) kuuluu Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukuntaan (VANE).</p>

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.1.2 Virastojen vastuulla olevan tilastoinnin, asiakastytyväisyysselvitysten ja seurantamenetelmien kehittäminen niin, että niissä otetaan paremmin huomioon toimintarajoitteisten ja iäkkäiden henkilöiden näkökulma	<ul style="list-style-type: none"> virastot, kevästä 2017 alkaen 	<p>Vammaisjärjestöjen jäsenille on toteutettu asiakastytyväisyyskysely 2018, jonka tuloksia on hyödynnetty myös Traficom:n palveluiden kehittämisessä. Esteettömyys- ja saavutettavuusasiat on huomioitu viraston kehittämisen mallissa. Lisäksi viestintäpalveluiden kuluttajatutkimuksessa on kartoitettu yleisimpien viestintäpalveluiden käyttöä myös iäkkäiden henkilöiden näkökulmasta. TV-palvelujen esteettömyyttä laajakaistajakelussa koskeva selvitys toteutettiin syksyllä 2021.</p> <p>Traficom on osallistunut valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman laadintaan ja siihen liittyvässä analyysissä, tilakuvissa, vaikutustenarvioinnissa ja toimenpideohjelman valmistelussa on huomioitu matkaketjujen esteettömyys. Suunnitelman toimeenpano ja tilakuvan parantaminen etenee jatkuvana työnä. Syksyllä 2021 julkaistiin Joukkoliikennepalveluiden esteettömyyden tilakuvat osana Liikennepalveluiden tilakuvaa.</p> <p>Liikkumiseen vaikuttavat rajoitteet on huomioitu seurantatutkimuksissa (Kansalaisten tyytyväisyys liikennejärjestelmään ja matkaketjuihin sekä valtakunnallinen henkilöliikennetutkimus) GDPR:n sallimissa rajoissa.</p>	Esteettömyyspalautteita seurataan säännöllisesti osana asiakaspalauteseurantaa.	Verkkosivuilla tehtävän asiakastytyväisyyskyselyn toteuttavan yrityksen kanssa on keskusteltu, että he tekisivät kyselystä saavutettavan. Ikä on huomioitu kyselyissä ja sitä on käytetty myös tulosten analyyseissä. Tilastoja IL tekee mm. säästä ja ilmanlaadusta. IL on mukana SVT-yhteistyössä (Suomen virallinen tilasto) ilmasto-tilastojen osalta ja heidän kokouksessaan on kerrottu IL:n saavutettavuustyöstä. Ilmanlaadun tilastoinnista ja rapontoinnista määrää EU ja ne on tehty EU:n säädösten mukaisesti.	

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.1.3 Yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen	<ul style="list-style-type: none"> virastot, niistä erikseen päätetyn aikataulun mukaan 	<p>LVM:n hallinnonalan yhteinen Toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden suunnitelma on laadittu ja julkaistu vuonna 2018. Suunnitelman toteutumista edistää hallinnonalan yhteinen toiminnallisen tasa-arvon työryhmä, jossa on edustus myös Traficomista.</p> <p>Traficomien oman henkilöstöpolitiikan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi Liikenne- ja viestintäviraston johtoryhmä hyväksyi Traficomien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman 8.3.2021. Suunnitelma koostuu yleisestä osasta ja toimenpidesuunnitelmasta seuraavalle kahdelle vuodelle.</p>	<p>Väylävirastossa on arvioitu yhdenvertaisuuden toteutumista työpaikalla hallinnonalan yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisen jälkeen 2018 mm. henkilöstökyselyin. Määritetyt kehittämistoimenpiteet on kirjattu viraston uusittuun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan, joka hyväksyttiin 2021.</p> <p>Osana hallinnonalan suunnitelmaa toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta Väylävirasto on osallistunut ”Liukastumistapaturmat ja niiden ehkäisy” -hankkeeseen. Hankkeessa on analysoitu useiden kaupunkien kävelyä koskevia edistämishojoelmia, tarkasteltu liikennejärjestelmiä ja talvikunnossapitoa sekä toteutettu kysely kansalaisille. Syyskuussa 2021 järjestettiin hanketta koskeva työpaja, ja loppuraportti suositukseen valmistuu alkuvuonna 2022.</p>	<p>Yhdenvertaisuussuunnitelma on laadittu ja julkaistu vuonna 2018.</p>	<p>Ministeriön ja hallinnonalan yhteinen, toiminnallista tasa-arvoa- ja yhdenvertaisuutta koskeva suunnitelma ”Erilaisuus vahvistaa” laadittu ministeriön johdolla 2018. Suunnitelma oli voimassa vuoteen 2021.</p>

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.1.4 Liikenne- ja viestintäalaa koskeissa ministeriön tai virastojen hankkeissa, joilla on merkitystä henkilöiden liikkumiselle tai viestinnän saavutettavuudelle, pyritään aina selvittämään myös hankkeen vaikutukset eri väestöryhmille mukaan lukien iäkkäät ja toimintarajoitteiset henkilöt	<ul style="list-style-type: none"> LVM, virastot, jatkuva 	<p>Viraston julkisten verkkosivujen osalta saavutettavuus on jo toteutettu kattavasti ja taso kuvattu saavutettavuusseosteissa. Digitaalisten asiointipalvelujen osalta muutostyöt jatkuvat vuoteen 2024 saakka. Kaikki uudet digitaaliset palvelut toteutetaan alusta lähtien saavutettaviksi.</p> <p>Määräysvalmistelussa on huomioitu määräysshankepäätöksen tekemisestä alkaen vaikutukset yhdenvertaisuuteen, esteettömyyteen ja tasa-arvoon. Traficomien marraskuussa 2021 antama määräys Henkilöliikenteen palveluiden kysyntä- ja tarjontatietojen välittämisestä (Traficomille) parantaa palvelujen esteettömyyden seuranta jatkossa. Traficomien projektien läpiviennin mallissa huomioidaan esteettömyyssiäsiat projekteissa. Liikenne 12 -suunnitelman vaikutusten arvioinnissa on huomioitu vaikutusten kohdentuminen erityisryhmiin siinä määrin kuin se oli mahdollista suunnitelman yleispiirteisyys huomioiden. Liikennejärjestelmäanalyysin osaksi laadittavissa tilakuvissa huomioidaan myös liikennejärjestelmän esteettömyys ja palveluiden saavutettavuus.</p> <p>Antenni-tv-verkon teknologiasiirtymähankkeessa (DVB-T2) seurataan säännöllisesti laitekannan kehittymistä mm. iäkkäiden keskuudessa ja toteutetaan erityisesti iäkkäitä auttavaa viestintää.</p>	Esteettömyysvaatimukset ovat osana Väyläviraston suunnittelu- ja rakentamishankkeita sekä kunnossapidon ohjeita. Väyläviraston verkkosivujen ja lakisääteisten tie- ja ratasuunnitelmien saavutettavuutta on kehitetty.	Verkkosivujen saavutettavuutta on edistetty.	Ministeriön ja hallinnonalan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaan hallinnonalalla pyritään mm. suunnittelemaan ja toteuttamaan sellaisia hankintoja, jotka toteutuessaan edistävät toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.1.5 Esteettömyys otetaan yhtenä tärkeänä teemana osaksi liikennejärjestelmän tilakuvaa	<ul style="list-style-type: none"> Liikennevirasto, LVM, keväästä 2017 alkaen 	Liikennejärjestelmäanalyysin eri osaluissa pyritään tuottamaan jatkossa kattavampaa kuvaa matkaketjujen esteettömyydestä. Vuodesta 2020 eteenpäin Liikenneinfran strategisessa tilakuvassa on esitetty tietoa solmupisteiden infran esteettömyydestä ja syksyllä 2021 on julkaistu ensimmäinen Liikennepalveluiden tilakuva, jossa esitetään tarkemmin joukkoliikennepalveluiden esteettömyyden nykytilaa ja kehittämistarpeita. Lento-, meri- ja taksiliikennepalveluiden esteettömyyden tilakuvat julkaistaan vuoden 2022 aikana.	Väylävirasto tarjoaa tietoa väylien, erityisesti rautatieverkon henkilöliikennepaikkojen esteettömyydestä liikennejärjestelmän tilakuvan päivittämiseen.		Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma. LVM perusti parlamentaarisen ohjausryhmän ja yhteistyöryhmän. 12-vuotisella suunnitelmalla on tarkoitus varmistaa, että liikennejärjestelmän kehitys on ennakoitavaa niin ihmisten – mukaan lukien iäkkäät ja toimintarajoitteiset henkilöt – yritysten, kuntien kuin julkisen sektorin näkökulmasta.
3.2.1 1. Selkeytetään tarvittaessa lainsäädäntöä ja otetaan aina uutta lainsäädäntöä valmistellessa tai nykyistä muutettaessa huomioon yhdenvertaisuusvaikutukset ja mahdollisuudet lisätä esteettömyyttä	<ul style="list-style-type: none"> LVM, jatkuva 				Uutta lainsäädäntöä on valmisteltu ottaen huomioon esteettömyyden edistäminen ml. vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden oikeudet esim. rautatiesopimus Suomen ja Venäjän välillä sekä liikennepalvelulain ja sähköisen viestinnän palveluja koskevan lain muutoksissa. EU lainsäädännön osalta rautatievastuuasetuksen muuttamista on valmisteltu.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.2.2 Tiedotetaan olemassa olevasta ja tulevasta lainsäädännöstä ja suosituksista sekä ohjeista	<ul style="list-style-type: none"> LVM, virastot, jatkuva 	<p>EU:n matkustajien oikeuksista löytyy tietoa Traficom:n ulkoisilla sivuilla kun-kin liikennemuodon (juna-,/laiva-,/lento- ja linja-autoliikenne) osalta.</p> <p>Sisäisesti Traficom:n intrassa on esteettömyysasioille oma osionsa, millä pyritään panostamaan asiasta tiedottamiseen sisäisesti. Myös Traficom:n tilakuvapalveluissa on huomioitu esteettömyydestä viestiminen. Traficom:n vetämissä joukkoliikenneviranomaisten tapaamisissa on tiedotettu uusista säädöksistä ja pidetty esteettömyysasioita esillä.</p> <p>Traficom:n verkkosivuille on lisätty v. 2021 tietoa audiovisuaalisten sisältöpalvelujen uusista esteettömyysvelvoitteista ja toteutettu uutena tehtävänä virastolle tullut keskitetty sähköinen yhteyspiste av-sisältöpalvelujen esteettömyysasioissa.</p>	<p>Tiedotettu uusista ja päivitystyistä ohjeista: 1) Ratatekniset ohjeet (RATO 16) Väylät ja laiturit (Liikenneviraston ohjeita 43/2017). 2) Ohjeet PRM YTE:n mukaiseen laiturij- ja asema-alueiden suunnitteluun, voimassa 1.1.2018 alkaen.</p> <p>Tiedotettu myös 15.3.2021 voimaan tulleista muutoksista em. ohjeeseen sekä vuonna 2019 julkaistusta Sujuva.info-sivustosta.</p> <p>Joulukuussa 2020 julkaistiin uudistettu versio Väyläviraston Pyöräliikenteen suunnitteluohjeesta. Tästä on tiedotettu ja koulutettu palveluntuottajia. Kesällä 2021 käynnistyi päivitystyö jalankulkuväylien suunnitteluohjeen päivitykseksi. Keväällä 2021 päivitettiin lakisäätöisten rata- ja tiesuunnitelmien laatimiseen tarkoitettujen mallipohjat ja ohjeet ko. suunnitelmien saavutettavuuden parantamiseksi.</p> <p>Viestitty esteettömyydestä myös Väyläviraston verkkosivujen ja koulutustilaisuuksien kautta.</p>	Sisäisesti on viestitty tarvittavien osin.	Tiedotus hoidettu osana normaalia tiedotustoimintaa.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.3.1 Edistetään matkaketjun muodostamisen kannalta olennaisten esteettömyystietojen yhdenmukaista määrittelyä eri liikennemuodoissa niin, että dataa olisi helpompi hyödyntää konemuotoisena sekä edistetään näiden tietojen jakamista suoraan tietojärjestelmien välillä avoimien rajapintojen kautta	<ul style="list-style-type: none"> Virastot, Kela, kunnat (eri hallinnonalat), liikennekaaren ja siihen liittyvän VN:n asetusten täytäntöönpanon aikataulu 	<p>Toimenpideohjelman alkuvuosina laaditun liikkumispalvelujen kansallisen yhteyspisteen (NAP, National Access Point) kehitystyössä (2017–2018) esteettömyystietojen määrittely on tehty kuulemalla erityisryhmiä.</p> <p>Vuonna 2020 Traficom osallistui VTT:n laatimaan selvitykseen Joukkoliikenteen matkatietopalveluiden digitaalisesta infrastruktuurista, jossa selvitettiin myös esteettömyystietojen nykytilaa ja kehittämistarpeita osana liikkumispalveluja ja matkaketjuja. Vuonna 2021 Traficom osallistuu Fintraffic Oy:n vetämään Matkatietoryhmään ja seuraa myös kansainvälisten standardien kehittymistä esteettömyystietojen osalta. Keväällä 2021 Traficom osallistui LVM:n laatiman selvityksen ohjausryhmään liikkumispalvelujen esteettömyystietojen parantamisesta ja toimi projektipäällikkönä syksyn 2021 aikana laaditussa selvityksessä rautatieasemien esteettömyystietojen inventaarion toteuttamisesta ja vastuutahoista.</p>	<p>Väylävirasto osallistuu loppuvuodesta 2020 toimintansa aloittaneeseen Matkatietoryhmään, joka siirtyi Fintraffic Oy:n vastuulle kesäkuussa 2021. Vuodesta 2021 alkaen Väylävirasto on osallistunut LVM:n ja YM:n vetämään RYHTI-hankkeeseen, joka kattaa esteettömyystietojen hallinnan osana rakennetun ympäristön ja liikenteen tietoja. Vuonna 2021 Väylävirasto on osallistunut asiantuntijana YM:n rahoittamaan RakEs-tutkimushankkeeseen, jonka päätavoite on tuottaa uutta tietoa tulevia esteettömyyden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeita varten. RakEs-tutkimushankkeen asiantuntijakyselyihin kuului mm. tiedon keruun nykytila rakennetun ympäristön esteettömyydestä Suomessa, ml. matkaketjut. Vuonna 2021 Väylävirasto on osallistunut ohjausryhmätyöskentelyyn seuraavissa LVM:n tilaamissa selvityksissä: liikkumispalvelujen esteettömyystietojen parantaminen, rautatieasemien esteettömyystietojen inventaarion toteuttaminen ja vastuutahot.</p>		

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.3.2 Yhdenmukaistetaan palvelujen ja infran käytettävyyteen liittyviä esteettömyystietoja matkaketjun saumakohtien näkökulmasta eri liikennemuodoissa ja kehitetään ja ohjeistetaan tietosisältöjä yleisesti	<ul style="list-style-type: none"> Traficom, Väylävirasto, LVM, jatkuva 	Katso kohta 3.3.1	<p>1) Väyläviraston esteettömyystietokannan (rautatieasemat ja laiturit) tietojen päivittäminen ja kehitysmahdollisuuksien selvittäminen kuten tietojen avaaminen osittain.</p> <p>2) Ohjeistusta esteettömien reitien suunnitteluun asemanseudulla erityisesti Sujuva.info-sivuston, ratateknisten ohjeiden sekä Väyläviraston toimintaperiaatteet asemanseuduilla -ohjeen kautta.</p>		
3.3.3 MaaS-sovellusten rajapinnan tietojen koodauksessa otetaan huomioon esteettömien apuohjelmien (kuten näkövammaisten puhe- ja suurennusohjelmat) käyttäminen.	<ul style="list-style-type: none"> Traficom 	Toimenpideohjelman alkuvuosina Traficom oli mukana Lippu-hankkeessa, jossa oli tarkoituksena luoda edellytyksiä yhtenäisten matkaketjujen tarjoamiselle liikennepalvelulain mukaisesti. Hankkeessa tuotettiin esimerkkirajapinta, jota hyödyntämällä täytetään lain vaatimukset. Tämän lisäksi on laadittu käytännesäätödokumentti, jonka avulla pyrittiin ohjeistamaan muun muassa MaaS-toimijoita myös esteettömyysasioissa. Vuonna 2021 Traficom edistää asiaa tarkoituksenmukaisin keinoin Sujuvien liikennepalveluiden verkostossa ja toimijoiden kanssa muutoin toimittaessa, kuten Fintraffic Oy:n vetämän Matkatietoryhmän sisällä.			Ministeriön tuottamassa koulutusmateriaalissa, joka on suunnattu MaaS-toimijoille, on muistutettu myös apuohjelmien käyttämättömyydestä.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.3.4 Aloitetaan yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja yritysten kesken rajapintojen ja teknisten palvelujen kehittämiseksi alusta lähtien helppokäyttöisiksi	<ul style="list-style-type: none"> LVM, virastot, keväästä 2017 alkaen sekä 	Toimenpidettä on toteutettu toimenpideohjelman alkuvuosina LIPPU-hankkeessa, ja jatkossa muun muassa osana Matkatietoryhmää sekä sujuvien palveluiden verkostoyhteistyötä. Toimenpidettä on lisäksi toteutettu virastojen uusien verkkosivujen kehittämisessä sekä tieto-trafficom.fi-sivuston laadinnassa.	Toimenpidettä on toteutettu viraston uusien verkkosivujen toteutuksessa ja kehittämisessä.	Avoimen datan rajapinnan hyödynnettävyydestä on teetetty selvitys, josta on saatu ideoita helppokäyttöisyyden lisäämiseksi. Verkkosivuille on tehty helppokäyttöinen liittymäsäähavaintojen lataukseen. Verkkosivujen saavutettavuutta on edistetty.	Liikennepalvelulain täytäntöönpanoa tukeneessa Traficom Lippu-verkostossa on laadittu ”Oikeudellinen selvitys liikennepalvelulain mukaisen liikkumispalveluverkoston esteettömyyteen ja palveluiden saavutettavuuteen liittyvistä erityiskysymyksistä”.
3.3.5 Aloitetaan toimijoille suunnattu koulutus ja tiedotus esteettömien sovellusten kehittämiseksi ja esteettömyystietojen huomioon ottamiseksi	<ul style="list-style-type: none"> virastot, keväästä 2017 alkaen 	Traficom on LVM:n ohella osallistunut ja osallistuu aktiivisesti kansainvälisen MaaS Alliancen toimintaan. Traficom tuo esiin esteettömyysnäkökulmaa Fintrafficin Liikenteen ekosysteemin Matkatietotyöryhmän työssä.			LVM on tuottanut (MaaS) toimijoille suunnattua koulutusmateriaalia ja rahoittanut koulutustilaisuuksissa luennointia. Ministeriö on myös osallistunut aktiivisesti kansainvälisen MaaS Alliancen toimintaan. Allianssi, johon kuuluu viranomaisia, yrityksiä ja muita sidosryhmiä eri maista on julkaissut muun muassa visiopaperin, jossa esitetään järjestön ja sen jäsenien yhteinen kanta MaaS-palveluiden kehityksessä huomioitavista seikoista (Recommendations on a User-Centric Approach for MaaS), mukaan lukien esteettömyyden huomioon ottaminen.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.4.1 Tehdään yhteistyötä valtiovarainministeriön kanssa ml. yhteinen tiedotus kuluttajiin nähden edellisen hallitusohjelman kärkihanke Digi 1:een ja esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyen	<ul style="list-style-type: none"> LVM, VM:n työryhmien ja Auta-hankkeen aikataulut 				Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) tuli voimaan 1.4.2019. Lailla toimeenpannaan Euroopan unionin direktiivi EU 2016/2102 julkisten elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta. VM asetti seurantaryhmän seuraamaan lain toimeenpanoa vuosille 2019–2020 . LVM oli seurantaryhmän jäsen.
3.4.2 Otetaan huomioon liikenne- ja viestintäalan lainsäädännössä vaihtoehdot sähköisille palveluille	<ul style="list-style-type: none"> LVM, ko. lainsäädännön kuten liikennekaaren aikataulut, 				LVM on ollut edustettuna STMn digiosallisuus työryhmässä jossa selvitetään digiosuudelle vakiintunutta määritelmää sen moniulotteisuuden ja tasoisuuden vuoksi.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.4.3 Jaetaan tietoa yrityksille verkkoesteettömyyden tärkeydestä ja kuluttajien oikeudesta saada sähköisille palveluille vaihtoehtoisia palveluja	<ul style="list-style-type: none"> virastot, kevästä 2017 lähtien 	<p>Toimenpidettä on toteutettu Lippu-hankkeessa ja nyt mm. Matkatietoryhmän kautta (Katso kohta 3.3.5). Traficom pyrkii huomioimaan digitaalisille palveluilleen vaihtoehtoisen tavan asioida. Myös asiakaspalvelu tekee työtä käytännössä neuvonnan kautta.</p> <p>Aihepiiri on lisäksi huomioitu eri liikennemuotoihin mahdollisesti kohdistetussa EU:n matkustajien oikeuksiin liittyvässä valvontatyössä sekä muussa toiminnassa tapauskohtaisesti. Tiedottaminen (ml. tiedon saavutettavuus) on huomioitu Traficomien esityksessä linja-autoliikenteen EU:n matkustajan oikeuksista ja joukkoliikenteen valtakunnallisen yhteistyöryhmän tapaamisessa vuonna 2020.</p>			LVM kartoitti keväällä 2020 esteettömyystoimenpiteiden hyöty- ja kustannusanalyysia. Kartoituksen mukaan esteettömyyden hyötykustannuskehikoisista ei löydy kansanväisiä malleja, joita voisi hyödyntää. Löytyy yksittäisiä case-tarkasteluja jotka ovat olleet usein manuaalista ja tapauskohtaista tarkastelua. Hieman periatepohdintaa on havaittavissa.
3.5.1 Menetelmään, jonka avulla voitaisiin arvioida viestintä- ja liikennepalveluiden esteettömyyden hyöty- ja kustannusvaikutukset	<ul style="list-style-type: none"> virastot, kevät 2018 				

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.5.2 Sellaisten uusien, tietoturvallisten esineiden internet-palvelujen kehittämiseen, jotka auttaisivat iäkkäiden ja toimimisesteisten henkilöiden sekä kielivähemmistöjen ja turistien itsenäistä liikumista ja joukkoliikenteen käyttöä	• Traficom	Selvitys on toteutettu kokonaisuudessaan vuoden 2019 aikana. Toimenpiteen mukaisesti työssä selvitettiin, millä tavoin IoT-palvelut voivat tukea erityisryhmien liikkumista ja millaiset palvelut sopivat erilaisille toimintatesteisten ryhmille.			
3.5.3 Tutkimukseen, jonka tavoitteena olisi kehittää ja ottaa käyttöön myös Suomessa uusia, kustannustehokkaita ääni- ja tekstityspalvelumenetelmiä kuten puheentunnistusteknologiaa, joka mahdollistaisi myös suorien lähetysten, kuten keskusteluohjelmien, tekstittämisen	• Traficom	Selvityksen teko /haastattelut Ylen ja MTV:n osalta suoritettu koskien suorien lähetysten tekstityksen kehitystilannetta.			
3.5.4 Selvitykseen siitä, miten uusien, internetiä hyödyntävien tilausohjelmalvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta kuulo- ja näkövammaisille ja muun muassa kieltä opiskeleville voitaisiin parhaiten edistää	• Traficom	Traficom on teettänyt tutkimuksen tilausohjelmalveluiden esteettömyydestä neljän toimijan osalta mm. eri päätelaitteiden sekä käyttöjärjestelmien yhdistelmillä. Traficom on kartoittanut teleoperaattoreiden tilausohjelmalveluiden esteettömyyttä.			Lainsäädännön muutosmahdollisuuksia on selvitetty ja sähköisen viestinnän palveluita koskevan lain muutokset astuivat voimaan 1.1.2021.

Virastot

Toimenpide	Toteuttaja	Traficom	Väylävirasto	IL	LVM
3.5.5 Robotisaatiota koskeviin selvityksiin ja kokeiluihin, joissa selvitetäisiin, miten automaattiautot soveltuisivat myös vammaisten henkilöiden ja iäkkäiden käyttöön ja siten tällaisten autojen soveltuvuutta myös esimerkiksi kuljetuspalveluissa käytettäviksi leasingautoiksi tai vuokra-autoiksi	<ul style="list-style-type: none">Traficom	<p>Traficomin teettämässä selvityksessä on selvitetty olemassaolevia tutkimuksia myös toteutettu erityisryhmien kanssa automaattibussin testausta aidossa ympäristössä ja työpaja erityisryhmien edustajien kanssa. Selvitys on toteutettu kokonaisuudessaan vuoden 2019 aikana. Lopputuotoksena valmistui mm. automaattisiin ajoneuvoihin perustuvien palvelujen kehittäjille muistilista siitä, miten esteettömyys voidaan huomioida palveluissa.</p> <p>Vuosien 2020 ja 2021 aikana Traficom on ollut mukana kaupunkien liikenteen automaatiohankkeissa ja edistää osaltaan esteettömyysasioiden huomiointia automaatiokehityksessä.</p>			

Twitter: @lvm.fi
Instagram: lvmfi
Facebook.com/lvmfi
Youtube.com/lvm.fi
LinkedIn: Liikenne- ja viestintäministeriö

lvm.fi